

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
ЗАПОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА УКРАЇНОЗНАВСТВА**

Т. В. Гребенюк

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

**Навчальний посібник для студентів 1-го курсу
всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів**

**Запоріжжя
2021**

УДК 378:174.7:347.77/.78](075.8)

Г 79

*Рекомендовано до друку Центральною методичною радою
Запорізького державного медичного університету
(протокол № 4 від 23.02.2021 р.)*

Рецензенти:

Ю. О. Каганов – д-р іст. наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Запорізького національного університету;

О. Д. Турган – д-р філол. наук, професор, зав. кафедри культурології та українознавства Запорізького державного медичного університету.

Гребенюк Т. В.

Г79

Академічна доброчесність : навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. – 108 с.

Навчальний посібник із курсу «Академічна доброчесність» призначений для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів й містить матеріал тем двох змістових модулів, контрольні питання, переліки рекомендованої літератури до тем і тестові завдання для поточного контролю.

УДК 378:174.7:347.77/.78](075.8)

©Гребенюк Т. В., 2021.

©Запорізький державний медичний університет, 2021

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Змістовий модуль 1. Проблеми дотримання академічної доброчесності в процесі навчання.....	5
Тема 1. Зміст поняття академічна доброчесність. Історичний аспект підходу до проблеми академічної нечесності.....	5
Тема 2. Різновиди академічної нечесності.....	17
Тема 3. Академічна недоброчесність, пов'язана з непорядною поведінкою в академічній спільноті.....	30
Тема 4. Феномен плагіату та його різновиди.....	41
Змістовий модуль 2. Шляхи запобігання проявам академічної нечесності.....	54
Тема 5. Причини й наслідки академічної нечесності: психолого-педагогічний аспект.....	54
Тема 6. Способи запобігання проявам академічної нечесності: засвоєння світової практики в Україні, досвід ЗДМУ.....	63
Тема 7. Правила академічного письма. Академічна доброчесність в умовах дистанційного навчання.....	71
Тестові завдання для поточного контролю.....	83
Література до курсу.....	99

ПЕРЕДМОВА

Навчальний посібник «Академічна доброчесність» призначений для інформаційного й навчально-методичного супроводу однойменної навчальної дисципліни, яка входить до складу програми підготовки магістрів спеціальності «Медицина».

Матеріал посібника складається з таких змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Проблеми дотримання академічної доброчесності в процесі навчання.

Змістовий модуль 2. Шляхи запобігання проявам академічної нечесності.

Важливою запорукою успішного навчання студентів-медиків є їх ознайомлення з принципами академічної доброчесності, етичної поведінки в академічному середовищі, а також із основами коректного використання джерел інформації при підготовці до занять, з головними засадами наукового стилю мовлення й академічного письма та з правилами оформлення посилань на чужий текст.

У контексті поступової діджиталізації освітнього процесу й поширення його дистанційних форм дотримання студентами принципів доброчесної поведінки набуває великого значення, адже на закладах вищої освіти лежить висока відповідальність за якість навчання медиків, надалі реалізовану в роботі за фахом і, крім того, засвідчувану результатами Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ) та ліцензійних інтегрованих іспитів Крок. А оскільки якість навчання прямо корелює з рівнем його доброчесності, інформування студентів щодо принципів академічної доброчесності в освітньому процесі й нормативної бази з цього питання, а також прищеплення їм відповідних навичок набуває надзвичайної значущості.

Матеріал посібника спрямований на підготовку студентів у процесі засвоєння дисципліни «Академічна доброчесність» до навчальної діяльності, заснованої на дотриманні таких складових академічної доброчесності, як чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність та відвага, що здобуває вияв у створенні комфортного психологічного клімату в академічних групах, формуванні конструктивних доброчесних стосунків із викладачами й у коректній роботі з пошуку й використання джерел підготовки до занять.

Зміст посібника оптимально організовано для формування в рамках навчальної дисципліни уявлень щодо культури академічного письма, коректної роботи з джерелами підготовки, щодо етичного поводження в академічному середовищі, на всіх рівнях комунікації в ньому, й щодо нормативної бази, яка регламентує дотримання засад доброчесності у вищій медичній освіті України та, зокрема, в Запорізькому державному медичному університеті.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

Тема 1. Зміст поняття *академічна доброчесність*.

Історичний аспект підходу до проблеми академічної нечесності

1. Визначення академічної доброчесності у контексті поняття академічної культури.
2. Фундаментальні цінності академічної доброчесності.
3. Історія проявів академічної нечесності й формування системи каральних заходів за недоброчесну поведінку.
4. Що вважається нечесною поведінкою? Проблема ідентифікації студентами власних дій як нечесних.
5. Законодавча база, що регламентує аспекти реалізації принципів академічної доброчесності в Україні.

1. Визначення академічної доброчесності у контексті поняття академічної культури.

Поняття академічної доброчесності, центральне в рамках цього навчального курсу, реалізується в умовах академічної спільноти й перебуває в тісних зв'язках із поняттям академічної культури.

Під терміном *академічна спільнота* в курсі «Академічна доброчесність» маються на увазі всі особи, які беруть участь у навчально-педагогічній та науковій діяльності (викладачі, науковці, адміністрація, аспіранти, докторанти, студенти). Як синонім до академічної спільноти також вживатиметься термін академічне середовище.

Академічна культура є поняттям, що характеризує систему цінностей, традицій і морально-етичних норм поведінки, які функціонують у науково-дослідницькому закладі або в закладі вищої освіти. У наукових оцінках цього поняття можна умовно виокремити соціальний та інтраособистісний підхід до охоплюваних ним явищ. Прикладом першого підходу є характеристика академічної культури Григорієм Хоружим як інтегрованої якості університетської спільноти, яка реалізується в способах і методах колективної діяльності й відбиває рівень розвитку освітнього або наукового закладу. Дослідник акцентує увагу на історичній зумовленості специфіки академічної культури й на впливі на її формування рис конкретної суспільної системи [17]. Соціальний підхід до академічної культури лежить у основі визначення академічної чесності, запропонованого Тетяною Ярошенко.

Дослідниця характеризує академічну чесність як «сформовану систему поведінкових стереотипів студента, що виражають загальнолюдські морально-етичні традиції у сфері оцінки його знань. Вона свідчить про стійкі норми й відносини в таких дихотомічних зв'язках як “студент-викладач”, “студент-студент”, “студент-вуз”» [18].

Олена Семенов зі співавторами натомість реалізують інтраособистісне розуміння поняття феномену академічної культури, оцінюючи її як також інтегративне явище, але реалізоване насамперед у системі особистості. Дослідники виокремлюють такі компоненти розглядуваного явища, як аксіологічний, мотиваційно-етичний, наративно-цифровий, мовнокомунікативний, праксеологічний та поведінково-інтерактивний. Аксіологічний і мотиваційно-етичний компоненти здобувають вияв у категоріях професійного обов'язку, відповідальності, академічної честі, поваги. Наративно-цифровий компонент пов'язаний зі здатністю репрезентації даних за допомогою технічних пристроїв і віртуальних платформ. Мовнокомунікативний компонент академічної культури оприявнюється в доречному й точному використанні мовних засобів у комунікативних ситуаціях, пов'язаних із реалізацією наукових або навчальних завдань. Практиологічний (пов'язаний з діяльністю) і поведінково-інтерактивний компоненти реалізуються в академічній грамотності й стосуються знань, умінь і навичок, базованих на критичному мисленні й комунікативних техніках взаємодії [14].

Академічна культура передбачає обов'язкове дотримання принципів доброчесності у викладацькій, науковій і навчальній діяльності. Поняття академічної доброчесності є чітко сформульованим і закріпленим у сучасному українському законодавстві й нормативній документації кожного закладу вищої освіти України.

У статті 42 Закону України «Про освіту» міститься таке визначення академічної доброчесності: «Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [6].

Поняття академічної доброчесності в англomовному дискурсі має своїм відповідником словосполучення “academic integrity”. Практична реалізація й рубрикація змісту цього поняття здійснюється автономно різними науково-дослідними й навчальними закладами, які часто мають свої власні кодекси академічної доброчесності.

Проте загалом смислове наповнення аналізованого поняття приблизно однакове. Наприклад, на сайті Університету Північної Кароліни бачимо таку дефініцію: «Академічна доброчесність – це зобов’язання чесно й морально поводитися в академічному середовищі й демонстрація такої поведінки. На рівні університету це стосується поваги до інших людей при використанні їхніх ідей. Простіше кажучи, вона вимагає визнання внеску інших людей. Відсутність такого визнання розглядається як плагіат» [19].

Отже, попри окремі дрібні відмінності у обсягу поняття академічної доброчесності, значення цього терміна є універсальним у освітній і науковій практиці. Так само універсальними є фундаментальні цінності, що лежать у її основі.

2. Фундаментальні цінності академічної доброчесності.

Основні морально-етичні цінності як академічної культури, так і академічної доброчесності були сформульовані в Бухарестській Декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі (2004 рік): «Ключовими цінностями сумлінного академічного співтовариства є чесність, довіра, прямота, повага, відповідальність і підзвітність. Такі цінності не тільки важливі самі по собі, але й життєво необхідні для забезпечення ефективності та якості викладання і дослідної діяльності. [...] Інтелектуальна свобода та соціальна відповідальність – ключові цінності науково-дослідницької діяльності, які необхідно поважати і пропагувати. У властивих ХХІ століття більш відкритих системах навчання і виробництва знань ці цінності повинні не конфліктувати, а підсилювати одна одну» [3].

Загальноприйнятий декларативний перелік фундаментальних цінностей академічної доброчесності був розроблений Офісом внутрішніх відносин Октонського коледжу, Дес-Плейнс, у Іллінойсі для Центру академічної доброчесності (нині він перейменований на Міжнародний центр академічної доброчесності)¹. До цього переліку належать такі якості: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, відвага.

Чесність реалізується у сферах навчання, викладання, наукових досліджень, а також при наданні різного характеру послуг за дорученнями керівництва навчальних і наукових установ.

¹ Видання перекладене українською у рамках Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні – SAUP, що впроваджується Американськими Радами з міжнародної освіти ACTR/ACCELS: Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Пер з англ. 2019. 37 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf

Довіра сприяє підтриманню й заохоченню вільного обміну ідеями, які допомагають якнайповнішій реалізації наукових пошуків. Довіра сприяє формуванню психологічного клімату, який уможлиблює такий вільний обмін.

Справедливість у взаєминах студентів, викладачів та адміністрації освітніх закладів здобуває вияв у встановленні академічними спільнотами прозорих і чітких очікувань, практик і стандартів щодо навчальної діяльності.

Повага є невід’ємною складовою взаємин на основі взаємодії суб’єктів із незалежними думками й точками зору на процеси і явища довкілля. Тому академічними спільнотами цінується інтерактивність, здатність до кооперування і взаємодії в процесі навчання і пізнання.

Особиста **відповідальність** суб’єктів – членів академічної спільноти – сприяє підтриманню спільно сформованих стандартів і формуванні спільної політики реагування у випадку їх порушення.

Відвага потрібна у ситуації відстоювання добродесних цінностей у ситуації загрози. Здатність кожного члена академічної спільноти проявляти рішучість, мужність і цілеспрямованість у боротьбі проти порушень вимог і стандартів академічної добродесності є запорукою добродесного функціонування всієї системи.

Усі наведені цінності реалізуються при укладанні кодексів академічної добродесності у світовій практиці й аналогічних за змістом документів у закладах вищої освіти України. Зокрема, наведені цінності втілено в «Положенні про академічну добродесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті»

3. Історія проявів академічної нечесності й формування системи каральних заходів за недобродесну поведінку.

Академічна нечесність, очевидно, постала синхронно із формуванням систем освіти й науки. Її історія починається ще в стародавні часи. Наприклад, у стародавньому Китаї під час іспитів, які складали кандидати на посади держслужбовців, поширеною була практика шахраювання – попри те, що й ті, хто складали, і ті, хто приймали іспити, жорстко перевірялися, а самі іспити проходили в закритих приміщеннях, відгороджених від світу високими стінами на 3 дні. Якщо навіть під час проходження іспиту хтось помирав, його тіло просто викидали за стіну.

Екзаменовані вдавалися до різних механізмів шахрайства, включаючи шпаргалки, купівлю екзаменаційних творів і заготовок відповідей, підкуп персоналу та недозволене спілкування.

За це суворо карали. Так, у 1858 році після скандалу з екзаменаційним шахрайством було страчено 5 службовців, які проводили іспити і вступили в змову з екзаменованими [26].

У більш західній освітній системі також періодично вибухали скандали з порушенням норм і правил доброчесного навчання. Так, у 1860-х роках американське суспільство було збурене скандалом із масовим шахраюванням у Єльському університеті, в яке було втягнуто більше половини студентів.

Проблема академічної нечесності не оминала й українських освітян і науковців. Наприклад, жертвою наукового плагіату став відомий український науковець Іван Пулюй, чиє відкриття радіоактивних променів присвоїв німецький фізик Вільгельм Конрад Рентген (про це детальніше йтиметься в наступних розділах).

Багато на скандали з порушенням доброчесності й 20-те століття. Так, Френк Спенсер наводить історію психолога Сіріла Берта, дослідника інтелекту близнюків, розлучених після народження й вихованих у різних умовах. Праця Берта була дуже переконливою, й лише через три роки після його смерті, у 1974 році, з'ясувалося, що 33 із описаних ним випадків були вигадані дослідником. Крім того, неправдою виявилось те, що йому допомагали в дослідженнях два асистенти.

У тому ж 1974 році дослідник Інституту Слоуна Кеттірінга Вільям Саммерлін підтасував результати свого дослідження спадковості забарвлення щурів, домалювавши піддослідним тваринам чорні плями фломастером. Цей випадок також став надбанням суспільства, повернувши увагу до процедурних аспектів доброчесності досліджень.

Усесвітньо відомою є також історія Роберта Фіддіса. За даними Стівена Джорджа й Марка Байза, директор Науково-дослідного інституту Південної Каліфорнії Роберт Фіддіс у 1990-ті керував багатьма клінічними випробуваннями, здійснюваними для фармацевтичних компаній-спонсорів, і був відомий своєю ефективністю в наборі пацієнтів для цих досліджень. Діяльність Фіддіса стала об'єктом перевірок після того, як один зі стурбованих правозахисників звернувся зі скаргою на нього до Управління продовольства і медикаментів.

Аудит показав, що до курованих Фіддісом досліджень часто залучалися пацієнти, які не відповідали критеріям включення, на деякого з пацієнтів чинився тиск, аби залучити їх до дослідження, результати ЕКГ та вимірювань кров'яного тиску були сфабриковані, аналізи крові й сечі часто бралися у

сторонніх людей (іноді їм за це платили гроші, що було доведено) тощо. У 1997 році Фіддіса було визнано винним у низці порушень закону й засуджено до 15 місяців ув'язнення [24].

Джеймс Ланг у своїй книзі «Уроки шахраювання» описує реформу освіти, запроваджену в США у 2002, коли президент Дж. Буш підписав Акт конгресу під назвою «Жодної невстигаючої дитини». Цей акт надавав величезної ваги річним іспитам. За низькі результати учнівських іспитів з роботи звільняли вчителів і обслуговуючий персонал. У результаті, за даними дослідження, проведеного в Атланті, в 2008/2009 навчальному році річні іспити перетворилися на суцільне шахраювання, здійснюване більш ніж 170 вчителями. В одній зі шкіл навіть проводилися «вечірки-підчищення», на яких учителі збиралися і в дружній атмосфері, за піцою, виправляли помилки в зданих учнями роботах. Врешті учасники й призвідці порушень були покарані з різною мірою суворості: дехто був звільнений, десятеро освітян – ув'язнені [24].

Набували розголосу й кричущі порушення доброчесності в сучасній українській освіті. Наприклад, у 2017 році розголосу набула ситуація, коли перед зимовою сесією студентам КНЕУ імені Вадима Гетьмана на території гуртожитку продавали шпаргалки. Фото величезної черги за ними активно поширювалися у ЗМІ та соцмережах [15].

Тож академічна недоброчесність у сфері освіти й науки має давню історію й широкий географічний контекст, і безперечно, заслуговує на детальну увагу в межах окремого навчального курсу. А для того, щоб розібратися в суті явища, його причинах, наслідках і способах боротьби з ним, з'ясуємо спочатку наскільки усвідомленим є це явище серед здобувачів вищої освіти.

4. Що вважається нечесною поведінкою? Проблема ідентифікації студентами власних дій як нечесних.

Сесилія Парнтер у своєму огляді наукових досліджень академічної нечесності [27] відправною вважає працю Чарльза Дрейка «Чому студенти шахраюють», написану в 1941 році. На думку Дрейка, студентську нечесність можна розцінювати як бунтарську реакцію на надмірну складність завдань у курсовій роботі й напружену змагальність навчання, а також як вияв незадоволення й байдужості. За даними дослідження Дрейка, 30 зі 126 студенток жіночого коледжу, як мінімум, один раз шахраювали у навчанні, обмінюючись відповідями на іспиті, проте відмінниці не вдавалися до такої поведінки. Науковець вважав, що шахраювання в освітніх практиках не

можливо позбутися до тих пір, поки стосунки викладача й студента мають характер протистояння.

Надалі важливою віхою в дослідженнях студентської нечесності Парнтер вважає розвідку Вільяма Бауерса «Академічна нечесність та її вплив у коледжі» (1964 рік), оскільки в ній простежується кореляція схильності до шахраювання з, по-перше, історичним моментом і, по-друге, з обраною студентом спеціальністю. Дослідження Бауерса охопило 5000 студентів 99 навчальних закладів. У результаті опитування було виявлено, що 66 % респондентів визнають, що періодично вдаються до нечесності та вважають такий стан речей нормою для свого покоління. Це дослідження показало кричущий розрив між тією реакцією на тиск у навчанні, якої чекає викладацька спільнота, й фактичною реакцією студентства, яка проявляється в шахраюванні й спробі втечі від надмірних зусиль. Також Бауерс з'ясував, що до нечесної поведінки більше схильні студенти кар'єрно орієнтованих спеціальностей, аніж слухачі більш ліберальних мистецтвознавчих дисциплін.

Девід Барнетт і Джон Далтон у своїй статті «Чому студенти шахраюють» (1981 рік) акцентують увагу на відмінностях оцінки поняття нечесної поведінки студентами й викладачами. Зокрема, зазначалося, що тільки 45 % студентів вважають порушенням академічної доброчесності використання в роботі чужих речень без посилання на їх авторство, тоді як серед викладачів цей відсоток дорівнює 73 %. Або ж отримання відповідей на екзаменаційні завдання оцінюють як шахрайство 63 % студентів і 73 % викладачів. Спільну роботу над індивідуальним завданням вважають порушенням доброчесності менш ніж половина опитаних студентів [20].

Лонгітюдне дослідження загальною тривалістю 20 років Дональда МакКейба зі співавторами показало, що 82 % студентів визнають, що коїли академічну нечесність у якихось із її форм або спостерігали нечесну поведінку своїх колег. Проте оцінка цих виявів нечесності також суттєво відрізняється від оцінки викладачів. Наприклад, лише 38 % студентів вважали колективне виконання індивідуальних екзаменаційних завдань («take-home exam») грубим порушенням академічної доброчесності – проти 85 % викладачів, які суворо засуджували такий різновид шахраювання [23].

Дослідження сприйняття виявів недоброчесної поведінки студентами й викладачами проводилися й на теренах вітчизняної науки. Наприклад, Павло Артьомов та Інна Пак наводять результати своїх студій із цього питання у статті «Академічна нечесність як елемент академічної культури українського

студентства: результати емпіричних досліджень» (2017 рік). Висновки статті було зроблено на основі опитування Східноукраїнського фонду соціальних досліджень спільно з Харківським національним університетом імені В.Н.Каразіна (опитано 1928 студентів та 374 викладача у 25 вишах України; проведено 8 фокусованих групових інтерв'ю зі студентами у різних регіонах України), а також на основі опитування Соціологічної асоціації України (проведено 32 фокусованих групових інтерв'ю зі студентами та викладачами у різних містах України) за фінансової підтримки Міжнародного фонду «Відродження» [2].

За результатами опитувань, 82 % викладачів вважають, що студенти складають іспити добросовісно; серед самих же студентів більш ніж третина визнає, що шахраює на екзаменах. Поширеною вважають практику скачування курсових робіт з Інтернету 60 % студентів і 75 % викладачів. Серед студентів 50 % усвідомлюють, що плагіат – це крадіжка, 48 % розуміють, що плагіювання – діяльність нечесна по відношенню до інших членів групи, а 45 % погоджуються, що плагіатори стають некомпетентними фахівцями. Прикметно, що серед професорсько-викладацького складу із цими твердженнями погодилося в півтора рази більше респондентів.

Отже, бачимо, що, як у закордонних закладах вищої освіти, так і в Україні порушення студентами вимог академічної добросовісності іноді випливає з незнання переліку видів діяльності, які належать до таких порушень, тобто, з відсутності просвітницької роботи професорсько-викладацького складу щодо вимог добросовісного виконання навчальних завдань усіх різновидів. Роз'яснення сутності, різновидів нечесності й санкцій, які застосовуються при порушенні правил добросовісного навчання, є одним із завдань дисципліни «Академічна добросовісність».

5. Законодавча база, що регламентує аспекти реалізації принципів академічної добросовісності в Україні.

Одним із ключових законів, у якому закладено правові основи реалізації поняття академічної добросовісності, є Закон України «Про освіту» (прийнятий 05.09.2017 року, набув чинності 28.09.2017 року). Він «регулює суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права, а також визначає компетенцію державних органів та органів місцевого самоврядування у сфері освіти» [6].

Стаття 42 цього закону присвячена академічній доброчесності.

«3. Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації» [6].

Передбачено у 42-й статті закону «Про освіту» й відповідальність за недотримання норм закону.

«6. За порушення академічної доброчесності здобувачі освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- відрахування із закладу освіти (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання» [6].

Аспекти недоброчесності, пов'язані з проблемою плагіювання наукових текстів, регламентуються нормами Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-ХІІ.

Крім того, нормативною основою доброчесної поведінки академічної спільноти кожного окремого закладу вищої освіти є внутрішні документи, колегіально затверджені в цьому закладі, зокрема, кодекси честі (кодекси академічної доброчесності) ЗВО або положення про дотримання принципів академічної доброчесності відповідного ЗВО.

Список використаних джерел

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. №37. С. 234–240.
3. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://infopedia.su/18x1e73.html>
4. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності / Лист МОН № 1/9-263 від 20.05.2020 р.
5. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (із змінами і доповненнями). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
8. Лист МОН України 20.05.2020 № 1/9-263 Керівникам закладів вищої освіти «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>
9. Лист МОН 26.10.17 № 1/9-565 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/
10. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
11. Лист МОН України 15.08.2018 № 1/11-8681 Рекомендації «Щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах». Автори О. Панич, О. Малишев, Ю. Каганов. [Електронний ресурс] Режим

- доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instrukt-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
12. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В.Бахрушин, Є.Ніколаєв. Електронне видання. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cqx9/view
 13. Сацик Володимир. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? *Освітня політика. Портал громадських експертів*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
 14. Семенов О.М., Семеніхіна О.В., Безуглий Д.С. Формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників в умовах цифрового творчого середовища як наукова проблема. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 62, № 6. С. 240–252. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/1917/1286>
 15. Студенти КНЕУ зафіксували, як їм продають шпаргалки біля гуртожитка. ВІДЕО. *Українська правда*. 10 січня 2017. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/01/10/222064/>
 16. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Пер з англ. 2019. 37с. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
 17. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с.
 18. Ярошенко Тетяна. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна – США). *Освітній портал*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/2.html>
 19. Academic integrity. University of North Carolina at Chapel Hill. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://writingcenter.unc.edu/esl/resources/academic-integrity/#:~:text=Academic%20integrity%20is%20the%20commitment,the%20contributions%20of%20other%20people.>
 20. Barnett D.C., Dalton, J. C. Why college students cheat. *Journal of College Student Personnel*. 1981. № 22(6). Pp. 545–551.
 21. Bowers W. J. Student Dishonesty and Its Control in College. New York: Bureau of Applied Social Research, Columbia University. 1964. 291 p.

22. Jurdi R., Hage H.S., Chow, H.P.H. What behaviours do students consider academically dishonest? Findings from a survey of Canadian undergraduate students. *Social Psychology of Education*. 2012. № 15. Pp. 1–23.
23. McCabe D.L., Trevino L.K. Individual and contextual influences on academic dishonesty: A multicampus investigation. *Research in higher education*. 1997. № 38(3). Pp. 379–396.
24. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
25. Lock S. Research misconduct: a brief history and a comparison. *Journal of Internal Medicine*. 1994. № 235. Pp. 123–127.
26. Miyazaki Ichisada. *China's examination hell: the civil service examinations of imperial China*. Translated by Conrad Schirokauer. New York and Tokyo: Weatherhill, 1976. 145 p.
27. Parnter C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. *Journal of Higher Education Policy And Leadership Studies*. 2020. № 1(1). Pp. 25–45.
28. *Piltdown: A Scientific Forgery*. By Frank Spencer. Natural History Museum Publications. Oxford; New York: Oxford University Press, 1990. 282 p.

Контрольні питання

1. Проаналізуйте зміст поняття «академічна культура».
2. Дайте визначення поняття «академічна доброчесність».
3. Як у навчальній діяльності реалізуються фундаментальні цінності академічної доброчесності?
4. Наведіть приклади порушення академічної доброчесності в освітньому процесі в давні часи.
5. Наведіть приклади порушення академічної доброчесності в історії світової науки.
6. Проаналізуйте наведені в посібнику статистичні дослідження оцінки студентами виявів недоброчесності.
7. Зіставте погляди на недоброчесну поведінку студентів і їхніх викладачів (згідно з матеріалами опитувань, наведеними в п. 4).
8. Якими законами України регламентується дотримання академічної доброчесності в закладах вищої освіти?

Тема 2. Різновиди академічної нечесності

1. Основні різновиди академічної нечесності.
2. Фабрикація даних при науковому дослідженні.
3. Фальсифікація даних при науковому дослідженні.
4. Маніпуляції з фотоілюстраціями.

1. Основні різновиди академічної нечесності.

Центральному в межах даного курсу поняттю академічної доброчесності протиставляється поняття *академічної недоброчесності* (або *академічної нечесності*), тобто недотримання принципів і правил, визначених законом, яких мають дотримуватися всі учасники навчального процесу та науково-дослідницької діяльності закладу.

Юрій Федорченко вважає зростання масштабів академічної нечесності в сучасній вищій освіті глобальною проблемою, яка має три основні причини:

- 1) Втрата вищою освітою самодостатньої цінності, ставлення до неї як до бізнес-проекту.
- 2) Масовізація вищої освіти, результатом якої є поступове зниження освітніх стандартів.
- 3) Бюрократизація вищої освіти [6].

Існує багато *класифікацій* академічної нечесності в освіті. Найуніверсальнішу класифікацію подано в Законі України «Про освіту».

Закон України «Про освіту» (стаття 42, частина 4)

Різновиди порушень

- Академічний плагіат
- Самоплагіат
- Фабрикація
- Фальсифікація
- Списування
- Обман
- Хабарництво
- Необ'єктивне оцінювання
- Надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання;

- Вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання [1].

Крім названих порушень В. Бахрушин, Є. Ніколаєв відзначають, що формами обману також бувають:

- імітація освітньої та наукової діяльності;
- неправдиве співавторство:
 - приписування співавторства особам, які не брали кваліфікованої участі у дослідженні та підготовці публікації;
 - невключення до співавторів осіб, які брали активну кваліфіковану участь у дослідженні та підготовці публікації, зокрема у постановці цілей та завдань роботи, формулюванні її висновків, розробці алгоритмів, аналізі результатів експериментів та розрахунків, написанні тексту тощо;
- свідоме викривлення посилань на джерела, свідоме викривлення інформації, що міститься у джерелах, на які зроблені посилання (в деяких випадках це може також бути академічним плагіатом);
- проходження процедур контролю та оцінювання результатів навчання підставними особами;
- продаж, поширення, постинг або публікація курсів лекцій, роздаткових матеріалів, записів або іншої інформації, наданої викладачем, а також використання їх для будь-яких комерційних цілей без письмового дозволу викладача [4].

Зазначимо, що останній різновид порушення у західному освітньому просторі карається надзвичайно суворо, попри те, що останнім часом такі дії набувають поширення у освітніх закладах. Наприклад, у 2007 році студенти стоматологічної школи Університету Індіани отримали незаконний доступ до цифрових файлів (рентген-знімки, ілюстрації тощо), призначених для іспиту. Вони розповсюдили паролі доступу до даних, скачували їх і ділилися ними. Врешті їх було викрито, 9 студентів відраховано, 16 відсторонено від занять на терміни від 3-х до 24-х місяців, а 21-му винесено догану за те, що вони знали про ці дії, але не повідомили керівництву (як це регламентується студентським кодексом честі, який вони підписали) [16].

Світлана Ревуцька подає більш деталізовану класифікацію виявів академічної недоброчесності, акцентуючи умовність їх поділу на нечесність у науковій і освітній діяльності [5]. Загалом при формулюванні виявів академічної нечесності С. Ревуцька апелює до переліку різновидів обману,

поданих у Листі Міністерства освіти України 23.10.2018 № 1/9-650. Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». Зокрема, вона виокремлює:

1. Плагіат.
2. Списування під час проведення контрольних заходів.
3. Придбання й подання як власних результатів навчальної або наукової діяльності.
4. Академічне шахрайство у таких формах:
 - фальсифікування бібліографії;
 - фальсифікація й фабрикація власне результатів наукових досліджень,
 - симуляція погіршення стану здоров'я;
 - використання під час заходів контролю заборонених технічних засобів;
 - підробка підписів у документах;
 - проходження заходів контролю знань підставними особами;
 - подача різними особами однакових робіт як результату власної навчальної чи наукової діяльності;
 - обмін варіантами завдань на заходах контролю;
 - передача інформації на заходах контролю за допомогою певних знаків або сигналів як підказки;
 - несамостійне виконання робіт, розрахованих на індивідуальне виконання.
5. Надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без проведення їх експертизи.
6. Завдання шкоди однією особою іншій або саботаж наукової чи навчальної діяльності з метою завдання шкоди іншій особі.
7. Включення до переліку авторів друкованих видань або виконавців проекту осіб, які не брали участі в роботі над ними.
8. Надання чи отримання винагороди за певні переваги у навчальній, чи науковій діяльності.
9. Примушування здобувачів освіти здійснювати грошові внески або виконувати роботу під загрозою шкоди в оцінці їх навчання.
10. Конфлікт інтересів у навчальній чи науковій роботі.
11. Непотизм, тобто надання родичам або знайомим посад незалежно від їхніх професійних здібностей та використання родинних зв'язків чи службового становища для отримання переваг у навчальній, позанавчальній, науковій чи адміністративній сфері [5, с. 19–20].

2. Фабрикація даних при науковому дослідженні.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», фабрикація – це «вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях» [1].

Світлана Ревуцька так уточнює сутність цього поняття: «отримання або оприлюднення результатів досліджень без проведення самого дослідження (експерименту, вимірювань тощо)» [5].

Фабрикуватися можуть статистичні дані досліджень у випадках, коли насправді дослідження не проводилося взагалі або дослідження проводилося, але його результати не фіксувалися належним чином. Сфабрикованими можуть бути дані цілого дослідження або якоїсь його частини.

Фабрикування даних є одним із найшкідливіших різновидів академічної нечесності, адже сфабриковані дані стають основою практичних розробок, які виявляються недієвими або навіть шкідливими й можуть становити загрозу життю, наприклад, якщо вони стосуються медичної або фармацевтичної сфери діяльності. Сфабриковані дослідження використовуються вченими в подальших розвідках, цитуються в наукових працях, які, базуючись на вигаданих даних, також не можуть бути валідними й теоретично або практично корисними.

Останніми десятиліттями у світовій науці спалахнуло декілька резонансних скандалів, які призвели до переоцінки поглядів на процедури верифікації даних у наукових розробках. Розглянемо деякі з них.

Випадок Ву-Сук Гванга

Ву-Сук Гванг, професор біотехнології південнокорейського Національного університету Сеула вдався до фабрикації даних у своєму дослідженні стовбурових клітин, і, крім того, він змушував жінок жертвувати на дослідження їхні яйцеклітини. Врешті у 2009 році його було визнано винним у розтраті й порушеннях біоетики при реалізації його дослідницької програми.

Випадок Вернера Бесводи

У 1999 році на пленарному засіданні Американської асоціації клінічної онкології виступив із доповіддю про надзвичайні результати клінічних досліджень завідувач кафедри онкології та гематології Вітватерсрандського університету в Йоганесбурзі професор Вернер Бесвода. Він повідомив про успішні результати поєднання високодозованої хіміотерапії і введення

стовбурових клітин при лікуванні раку молочної залози. Причому його висновки про успішність такої терапії відрізнялися від висновків двох інших доповідачів на цьому ж засіданні, які практикували подібне лікування, але помітного успіху не досягли. Для перевірки результатів цього клінічного дослідження було здійснено зовнішню перевірку первинної документації, результати якої були приголомшливі. Як виявилось, щодо більшості пацієнтів (у тому числі пацієнтів 20-відсоткової експериментальної групи) будь-які записи взагалі відсутні. Більше того, ті пацієнти, записи щодо яких були наявні, переважно не відповідали критеріям включення в дослідження, усі пацієнти не підписували інформованої згоди на дослідження, а саме дослідження не було схвалене університетським Комітетом з нагляду за дотримання вимог біоетики. Після широкого розголосу цієї ситуації професора Бесводу було звільнено з роботи.

Випадок Йона Судбо

Норвезький лікар-онколог Йон Судбо у 2005 році опублікував у журналі «The Lancet» статтю в співавторстві, у якій йшлося про вплив протизапальних нестероїдних препаратів (таких як ібупрофен) при лікуванні раку ротової порожнини. Стаття апелювала до проведеного в Норвегії популяційного когортного дослідження на матеріалі 908 пацієнтів, серед яких 454 належали до експериментальної групи й стільки ж – до контрольної. У роботі містився детальний статистичний аналіз результатів клінічного дослідження, на основі якого було зроблено вражаючий висновок: «Довготривале вживання протизапальних нестероїдних препаратів призводить до зменшення відсотка випадків раку ротової порожнини, але водночас зумовлює зростання ризику смерті від серцево-судинних захворювань. Ці знахідки уяскравлюють потребу ретельного аналізу користі-шкоди в ситуаціях, коли розглядається можливість призначення довготривалого застосування протизапальних нестероїдних препаратів» [цит. за: 11].

Резонанс, викликаний цією статтею, й неуспішна спроба колеги Судбо звернутися до його бази даних в своїй роботі підштовхнули керівництво Норвезького радіаційного шпиталю в Осло (на базі якого проводилося це дослідження) провести внутрішнє розслідування доброчесності праці Судбо. У результаті цього розслідування з'ясувалося, що всі дані, покладені в основу розглянутої статті, сфабриковані Судбо на його робочому комп'ютері. Це було тим більш обурливо в контексті того, що на укладання цієї бази даних Судбо отримав грант у розмірі більш ніж 10 мільйонів доларів від

Американського національного інституту дослідження раку (US Cancer National Institute). Цікаво, що сфабриковані дані містили такі очевидні «ляпи», як однакова дата народження у 250 учасників дослідження. Звісно, публікація в журналі «The Lancet» була відкликана з видання. Також були відкликані й інші публікації Судбо, в яких подальші перевірки знайшли сфабриковані дані. Крім того, через недоброчесну роботу з даними дослідження було анульовано захист докторської дисертації «вченого», а його самого відсторонили від лікарської практики. З 2009 року він добився дозволу на обмежену практику як стоматолога й лікаря без права на проведення досліджень.

Випадок Йосітаки Фудзі

Йосітака Фудзі опублікував більше двохсот статей у співавторстві, присвячених дослідженням дії препаратів проти нудоти та блювання після проведення хірургічних втручань. У 2000 році група науковців, які займалися аналогічною тематикою – Пітер Кранке, Крістіан Апфель та інші, – звернулася до редакції журналу «Anesthesia and Analgesia» із листом, у якому висловлювався сумнів щодо доброчесності проведення досліджень. Зокрема, наводився аргумент, що кількість випадків головного болю як побічної дії ліків підозріло збігається (або майже збігається) у різних рандомізованих клінічних дослідженнях, про які йдеться у 21 статті Фудзі. Фудзі відповів на цей закид без конкретизацій фактичних даних і без будь-яких конкретних доказів, просто стверджуючи, що працював доброчесно, і його дослідження тоді не перевірили й продовжили приймати його публікації до друку протягом наступних 12 років. Новий сплеск уваги до доброчесності досліджень Фудзі відбувся в 2012 році, коли британський анестезіолог Джон Карлайл опублікував результати вичерпного аналізу статистичних викладок у дослідженнях Фудзі за останні 20 років. На підставі здійсненого аналізу знайдених суперечностей і збігів вчений зробив висновок про сумнівну доброчесність досліджень японського вченого. На цей раз, незважаючи на чергові заяви Фудзі про власну невинність та його спроби переадресувати частину докорів «співавторам», редколегії 23 журналів, у яких були надруковані праці Фудзі, звернулися до 7 японських інституцій, де проводилися його клінічні дослідження із запитом про перегляд даних досліджень.

Згодом за перевірку даних 212 публікацій Фудзі взялося і Японське товариство анестезіологів, яке перевірило лабораторні записи й провело бесіди зі співдослідниками у цих працях. Врешті було виявлено, що з-посеред 212 праць 172 є результатами шахраювання, зокрема 126 із них базувалися на повністю сфабрикованих даних. Щодо 37 із цих 212 праць було резюмовано, що визначити, чи були їх дані сфабрикованими, уже неможливо. Так Фудзі здобув статус рекорсмена за кількістю відкликаних статей (183), дані яких були сфальшовані. Звісно, на науковій й лікарській кар'єрі Йосітакі Фудзі було поставлено хрест. Постраждав також один зі співавторів Фудзі, Хайдонорі Тойока, щодо якого було доведено, що він знав про крутість Фудзі з даними, а можливо, і брав у них участь. Крім того, шахрайство такого грандіозного масштабу потягло за собою лавину неприємних наслідків і для інших дослідників, зокрема, для тих, хто використовував дані Фудзі у своїх працях і посилався на статті, які згодом було відкликано. Траплялися навіть дивні інциденти, як наприклад, випадок, коли «Egyptian Journal of Anaesthesia» змушений був відкликати статтю вже 2018 року, яка містила посилання на три відкликані раніше праці Фудзі [див.: 17]

3. Фальсифікація даних при науковому дослідженні.

Згідно зі статтею 42 Закону України «Про освіту», фальсифікація – це «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень» [1].

Світлана Ревуцька подає таке визначення фальсифікації: «подання емпіричних даних, які відрізняються від дійсно отриманих з метою підтвердження власних теоретичних побудов» [5].

У наукових дослідженнях різного рівня (у тому числі студентських) фальсифікації, в основному, здобувають вияв у змінах результатів дослідження з метою «підігнати» їх під початкову гіпотезу кваліфікаційної роботи або в приховуванні частини результатів через їх невідповідність гіпотезі. Фальсифікацією можна назвати викривлення інформації про матеріали й методи дослідження (через застарілість і неадекватність обладнання, невідповідність програмного забезпечення тощо) або занадто загальна подача інформації, яка оманливо «натякає» на наявність певних даних або застосування певних методів.

Стівен Джордж і Марк Байз у статті «Шахрайство з даними у клінічних випробуваннях» спробували з'ясувати, наскільки поширеною є практика

фальсифікації та фабрикації даних у наукових дослідженнях. Дослідники наводять результати опитувань двох типів: у перших науковці мали відповісти на питання, чи стикалися вони особисто зі спробами інших шахраювати в наукових дослідженнях, у других науковцям ставилося питання, чи самі вони припускалися шахрайських дій у своїй науковій роботі. Звісно, в опитуваннях першого типу називалися значно вищі показники фабрикації та фальсифікації даних, ніж у опитуваннях другого типу [8]. Проте обидва ці способи з'ясувати істинні масштаби наукового шахраювання не є репрезентативними й не вповні заслуговують на довіру.

У фальсифікаціях підозрювали навіть найвідоміших науковців, наприклад, Ісаака Ньютона й Грегора Менделя. Хорас Джадсон, автор дослідження «Великі зради: обман у науці» (“The Great Betrayal: Fraud in Science”) пише, що до фальсифікацій та фабрикацій у своїх працях вдавався й Зигмунд Фройд, підробляючи історії хвороб пацієнтів для підтвердження даних у своїх публікаціях [10].

Випадок Луї Пастера

Приклад фальсифікації даних наукового дослідження можна знайти навіть у біографії такого видатного науковця – мікробіолога й хіміка, як Луї Пастер. Джеральд Гейсон, автор книги «Приватна наука Луї Пастера» (1995 рік) [7], у свої біографічній праці оповідає справжню історію винайдення Пастером вакцини проти сибірки. У 1881 році Пастер повідомив про створення ним вакцини від сибірської виразки – надзвичайно поширеної у Франції тих часів хвороби, через яку французькі фермери тільки у 1870-ті роки зазнали колосальних збитків у 20–30 мільйонів франків. У травні, аби довести дієвість своєї вакцини, Пастер із асистентами заразили сибірською виразкою 50 овець, 25 із яких були попередньо вакциновані заявленим препаратом. Врешті коли приїхала запрошена делегація перевіряльників – представників влади, журналістів і фермерів – з'ясувалося, що в експериментальній групі загинула тільки одна тварина, а в контрольній – 23 вівці. Результат дослідження став сенсацією, й досвід вакцинування тварин став поширюватися світом.

Проте Джеральд Гейсон стверджує, що перше вакцинування від сибірки Пастер здійснив не за власним методом, а за рецептом бактеріолога Шарля Шамберлена. Працівник лабораторії Пастера Шамберлен для ослаблення спор сибірки використовував біхромат калію, а сам Пастер – курячий бульйон. Проте на момент проведення «зразкового» експерименту, розробка

вакцини на основі курячого бульйону ще не була готова, тож Пастер ослабив збудника хвороби Шамберленовим біхроматом калію. На захист Пастера можна сказати, що він таки вдосконалив власну вакцину і вже в середині літа 1881 року використовував саме її.

Випадок Гаррі Снайдера й Рене Пежо

У 1994 році Гаррі Снайдер, науковець у галузі дерматології, очолював клінічне дослідження компанії з біотехнологій «BioCryst Pharmaceuticals», метою якого було випробування ефективності препарату ВСХ-34 (пуринової нуклеозидфосфорилази) при лікуванні псоріазу й шкірної Т-клітинної лімфоми. Його дружина Рене Пежо, медсестра за освітою, була координаторкою цього проєкту. Подружжя було фінансово зацікавлене в максимально успішних результатах випробувань. Відповідно до дизайну рандомізованого подвійно сліпого плацебоконтрольованого дослідження, пацієнтам, хворим як на псоріаз, так і на лімфому, на одну частину враженої ділянки наносили експериментальний препарат, а на іншу – плацебо. У 1995 році на основі цього дослідження було оголошено про надзвичайну ефективність препарату при лікуванні обох захворювань, що було вигідно і «BioCryst Pharmaceuticals», і подружжю дослідників. Проте у нового директора з медичних питань виникли сумніви щодо проведення випробувань. У результаті ініційованих ним перевірок з'ясувалося, що результати експерименту були сфальсифіковані, зокрема в частині рандомізації призначень експериментального препарату чи плацебо, і досліджуваний препарат насправді немає статистично значущого впливу на перебіг захворювань. Урешті Снайдера й Пежо було притягнуто до кримінальної відповідальності й вони отримали вироки – три й два з половиною роки позбавлення волі відповідно.

Як і фабрикація, фальсифікація даних є неприпустимою у наукових дослідженнях, зокрема, при написанні студентських наукових робіт різного рівня та обсягу. Санкції, які застосовуються до порушників аналізованого аспекту вимог академічної доброчесності при написанні кваліфікаційної роботи магістра, досить суворі (аж до відрахування), адже фальсифікація даних перетворює наукове дослідження на фейк і позбавляє його всякого сенсу.

4. Маніпуляції з фотоілюстраціями.

Головна редакторка рецензованого журналу «PLoS Medicine» (Сан-Франциско, Каліфорнія) Вірджинія Барбур оприлюднила дані розпочатої в 2008 році річної перевірки всіх матеріалів, попередньо прийнятих до друку у названому виданні й у журналі «PLoS Medicine» на предмет маніпуляцій із поданим ілюстративним матеріалом. У результаті перевірки у «PLoS Biology» за двомісячний період було виявлено маніпуляції у п'яти фото, вміщених у трьох статтях (загальна кількість перевірених статей – 35). У «PLoS Medicine» було також виявлено 5 відкоригованих фотозображень у трьох статтях, але вже із загальної кількості 13 статей. Барбур відзначила, що такі результати за два місяці пропорційно репрезентують річні тенденції. За словами редакторки, всі автори, до яких виникли претензії, цілком вичерпно пояснили свої правки й урешті після доопрацювання всі ці статті були опубліковані.

Загалом тенденція до маніпулювання фотоілюстраціями (напрямку пов'язана з розвитком цифрових технологій, які уможливають такі зміни зображень) посилилася саме в 2000-х роках. За даними Відділу академічної доброчесності в Департаменті здоров'я й соціальних служб США, якщо в 1989–1990 роках кількість відкоригованих зображень становила близько 5 % від випадків, перевірених Відділом, то в 2005–2006 роках цей показник сягнув уже 40 %, а в 2007–2008 роках – 68 % [див.: 9].

Урешті, не можна сказати, що маніпуляції із фотозображеннями завжди є свідомою недоброчесністю. Іноді при роботі з фотоілюстраціями науковцем рухає прагнення максимально «покращити» зображення, зробити його чіткішим. Тож закономірним є бажання використати Photoshop або інші програми редагування графічних зображень. Проте будь-яка маніпуляція із фотографічними зображеннями в науковому тексті стоїть на межі з академічною нечесністю, адже вона може призвести до неправильної інтерпретації оригінальних даних.

Як застерігають Майк Росснер і Кеннет М. Ямада, маніпулювання ілюстраціями для підвищення їх переконливості, для спрощення, несуть небезпеку позбавити читача можливості помітити якусь нову деталь, яка міститься на первинному зображенні й може нести в собі потенціал для цікавих наукових ідей і спостережень (можливо, навіть не пов'язаних із метою й предметом даної публікації) [15].

Тож цілком закономірним є прагнення редколегій наукових журналів до збереження фотоілюстрацій у їх первинному вигляді, боротьба проти будь-яких коригувальних зазіхань на оригінальне фотозображення. Так, наприклад, редколегія журналу «Molecular and Cellular Biology» ще в 1992 році прийняла рішення вимагати від авторів чіткого переліку апаратури й програмного забезпечення, яке використовувалося в роботі над ілюстраціями. Згодом, у 2006 році, «The Journal of Cell Biology» привернув до себе увагу наукової громадськості, запровадивши процедуру перевірки фотоілюстрацій на предмет виявлення маніпуляцій із зображенням у статтях, поданих для публікації у виданні.

До основних різновидів маніпуляцій із фотозображеннями в наукових виданнях належать:

- Видалення «плям», «сторонніх» елементів, які сприймаються як перешкода цілісному баченню, але насправді можуть бути важливими.
- Об'єднання воедино зображень різного походження для ілюстрації одного експерименту.
- Зміни яскравості й контрастності частини зображення.
- Використання інструментів клонування.
- Використання лише частини ілюстрації і, в такий спосіб, приховування цілої картини або якихось її окремих елементів.
- Додаткове виділення важливих елементів зображення [див.: 15].

При підготовці фотозображень до публікації в науковому виданні єдиною правильною стратегією є максимальна автентичність ілюстрації, уникання будь-яких правок, навіть здійснених із «благородною» метою покращення небездоганної, але важливої фотографії.

Використані джерела

1. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Лист МОН України 20.05.2020 № 1/9-263 Керівникам закладів вищої освіти «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>
3. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів

вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

4. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Електронне видання. Режим доступу:
https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
5. Ревуцька С.К. Курс лекцій з дисципліни «Академічне письмо» / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. українознавства. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2018. 81 с.
6. Федорченко Юрій. Академічна недоброчесність у вищій школі як системна проблема. *Освітня політика. Портал громадських експертів*. [Електронний ресурс] Опубліковано 23.12.2017. Режим доступу:
<http://education-ua.org/ua/articles/1105-akademichna-nedobrochesnist-u-vishchij-shkoli-yak-sistemna-problema>
7. Geison Gerald L. *The Private Science of Louis Pasteur*. Princeton University Press. 1995. 378 p.
8. George, S. L., Buysse, M. Data fraud in clinical trials. *Clinical Investigations*. 2015. № 5. Pp. 161–173.
9. Gilbert Natasha. Science journals crack down on image manipulation. *Nature*. 9 October 2009. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://www.nature.com/news/2009/091009/full/news.2009.991.html>
10. Judson H. F. *The Great Betrayal: Fraud in Science*. Orlando, Florida: Harcourt. 2004. 480 p.
11. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
12. Lock S. Research misconduct: a brief history and a comparison. *Journal of Internal Medicine*. 1994. № 235. Pp. 123–127.
13. Parnter C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. *Journal of Higher Education Policy And Leadership Studies*. 2020. № 1(1). Pp. 25–45.
14. *Piltdown: A Scientific Forgery*. By Frank Spencer. Natural History Museum Publications. Oxford; New York: Oxford University Press, 1990. 282 p.
15. Rossner Mike, Yamada Kenneth M. What's in a picture? The temptation of image manipulation. *Journal of Cell Biology*. 2004 Jul 5; 166(1): 11–15. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2172141/>

16. Wasley Paula. 46 Students Are Disciplined for Cheating at Indiana University's Dental School. *The Chronicle of Higher Education*. May 9, 2007. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chronicle.com/article/46-students-are-disciplined-for-cheating-at-indiana-universitys-dental-school/#:~:text=Indiana%20University's%20School%20of%20Dentistry,were%20expelled%2C%20said%20Lawrence%20I.>
17. Zombie papers: Why do papers by the most prolific fraudster in history keep getting cited? Retraction Watch. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://retractionwatch.com/category/yoshitaka-fujii/>

Контрольні питання

1. Назвіть причини зростання масштабів академічної нечесності у вищій освіті (за Ю. Федоченком).
2. Перерахуйте різновиди порушень академічної доброчесності, згідно з Законом України «Про освіту» (стаття 42, частина 4).
3. Перерахуйте форми академічної нечесності, виокремлені В. Бахрушиним та Є. Ніколаєвим.
4. Дайте визначення фабрикації даних у науковому дослідженні.
5. Проаналізуйте причини наведених у посібнику випадків фабрикації даних.
6. Запропонуйте ідеї, як можна було запобігти наведеним випадкам фабрикації даних.
7. Дайте визначення фальсифікації даних. Чим вона відрізняється від фабрикації?
8. Проаналізуйте причини кожного з наведених випадків фальсифікації наукових даних.
9. З якими цілями науковці здійснюють маніпуляції з фотоілюстративним матеріалом?
10. Перерахуйте основні різновиди маніпуляцій із фотозображеннями.

Тема 3. Академічна недоброчесність, пов'язана з непорядною поведінкою в академічній спільноті

1. Обман як різновид академічної недоброчесності.
2. Хабарництво в системі порушень академічної доброчесності.
3. Необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання.
4. Шахраювання на заходах підсумкового контролю.

1. Обман як різновид академічної недоброчесності.

Щодо визначення обману як одного з різновидів академічної нечесності існує декілька поглядів. Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», обман визначається як «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу» [6].

Американський дослідник проблем академічної доброчесності Девід Гудстейн зараховує до обману також плагіат, фабрикацію й фальсифікацію даних [2].

У Листі МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» під обманом мається на увазі «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування» [8], тобто, поняття обману поширюється на ті явища, які в Законі України «Про освіту» зараховуються до порушень академічної доброчесності взагалі.

Також у зазначеному Листі наводиться додатковий перелік різновидів обману:

- імітація освітньої та наукової діяльності;
- неправдиве співавторство;
- приписування співавторства особам, які не брали кваліфікованої участі у дослідженні та підготовці публікації (зокрема, це стосується зарахування до авторів керівників установ і підрозділів, які безпосередньо не брали участі у виконанні роботи, працівників чи студентів, які здійснювали лише технічну допомогу, тощо);

- невиключення до співавторів осіб, які брали активну кваліфіковану участь у дослідженні та підготовці публікації, зокрема у постановці цілей та завдань роботи, формулюванні її висновків, розробці алгоритмів, аналізі результатів експериментів та розрахунків, написанні тексту тощо;
- свідоме викривлення посилань на джерела, свідоме викривлення інформації, що міститься у джерелах, на які зроблені посилання (у деяких випадках це може також бути академічним плагіатом);
- проходження процедур контролю та оцінювання результатів навчання підставними особами;
- продаж, поширення, постінг або публікація курсів лекцій, роздаткових матеріалів, записів або іншої інформації, наданої викладачем, а також використання їх для будь-яких комерційних цілей без письмового дозволу викладача;
- симуляція погіршення стану здоров'я, хвороби з метою уникнення контрольних заходів;
- отримання копії екзаменаційних білетів, питань чи завдань раніше, ніж буде дозволено викладачем;
- недозволене співробітництво, зокрема при виконанні студентських проєктів, що подаються як результати самостійної роботи; використання недозволеної допомоги під час виконання індивідуальних та контрольних завдань;
- повторне подання здобувачами освіти письмових робіт, які вже подавалися як звітність з інших дисциплін, без дозволу викладача (іноді це розглядають як різновид самоплагіату);
- підробка підписів в офіційних документах (залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо);
- надання відгуків або рецензій на наукові або навчальні роботи без належного проведення їх експертизи;
- надання закладом вищої освіти або його співробітниками недостовірної інформації про заклад, його освітні програми, систему оцінювання, результати навчання, конкурси тощо;
- неправдиві повідомлення здобувачів освіти про події, які вимагають припинення освітнього процесу, перенесення контрольних заходів тощо (техногенні аварії, стихійні лиха, загроза вибуху тощо);
- інше [8].

У матеріалах цього посібника під обманом матимемо на увазі вужчу інтерпретацію цього поняття, наведену в Законі України «Про освіту».

Випадки обману в науці трапляються постійно. Відомим прикладом із минулого століття є «пілтдаунська людина» – знахідка в 1912 році в гравійному кар'єрі Пілтдауна (Англія) частини черепа й щелепи, поєднання яких стали вважати «сполучною ланкою» в еволюційному процесі від мавпи до людини. Урешті, після багаторічних дискусій з приводу автентичності знахідки, у 1954 році було доведено, що це «відкриття» було обманом: щелепа «пілтдаунської людини» виявилася майстерно підпиляною щелепою орангутана, а частина черепа належала європейцеві, який жив на початку 16 століття. З-посеред можливих 15 підозрюваних у підробці (в переліку був навіть відомий письменник Артур Конан Дойл) найімовірнішими винуватцями називали Артура Кіта й Чарльза Доусона. Щодо причин і цілей підробки суперечки точаться й досі. Девід Гудстейн висуває гіпотезу, що цей обман мав на меті обґрунтувати «англійське походження» людини як біологічного виду, в піку знахідкам решток доісторичної людини на території Німеччини, Франції й, можливо, навіть Африки [2].

Одним із найрезонансних прикладів обману в науці й освіті нашого часу стала «Справа Доктора Пі», фігурант якої, Андрій Слюсарчук, не маючи медичної освіти (й підробивши документи про неї), робив операції на мозку, в результаті яких двоє людей померло. За допомогою шахрайських трюків, на зразок демонстрації абсолютної пам'яті на числа, стверджуючи, що «знає напам'ять 15 тисяч книг», Слюсарчук також обґрунтовував свою теорію, основна теза якої – безмежність людської пам'яті. Суд виніс йому вирок на 8 років ув'язнення за незаконну лікарську діяльність, убивство двох людей через необережність, шахрайство з документами щодо освіти й кваліфікації тощо (вирок, який містився майже на двохсот сторінках, суддя зачитував дев'ять годин) [11].

Взагалі, підробка документів про освіту є досить поширеним різновидом обману, масштаби якого іноді вражають. Наприклад, у 2016 році в Південно-Африканській республіці, у школі в Совето на підставі скарг батьків було викрито практику прийому на роботу вчителів без належних документів про освіту. У результаті скандалу з'ясувалося, що десятки, або сотні вчителів у країні працюють у навчальних закладах без дипломів. Цих викладачів було відсторонено від занять, а один із них (зі згадуваної школи Совето) навіть напав із ножем на директора школи, який його звільнив [14].

Варто зазначити, що останнім часом, у зв'язку з поступовою диджиталізацією освітнього документообігу, обман подібного характеру приречений на викриття, яке є лише справою часу.

2. Хабарництво в системі порушень академічної доброчесності.

Стаття 42 Закону України «Про освіту» визначає хабарництво як «надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пільг чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі» [6].

Хабарі можуть вимагатися й надаватися за отримання позитивної оцінки, підвищення балу з поточного або підсумкового контролю, надання різноманітних переваг у навчальній або науковій діяльності. Як хабарництво може також розглядатися також вимагання примусових благодійних внесків, примусове (щодо здобувача освіти) репетиторство, примусова праця студентів або їхніх батьків.

Хабарництво є виявом корупції. Крім адміністративної відповідальності, за хабарництво передбачається покарання, регламентоване статтями 368, 368-3 й 369 Кримінального кодексу України.

Дмитро Заброта називає такі основні фактори корупції за критерієм сфери їх поширення й за змістом:

- Політичні;
- Економічні;
- Організаційно-управлінські;
- Правові;
- Ідеологічні;
- Морально-психологічні [4, с.76].

На жаль, хабарництво є досить поширеним різновидом порушення академічної доброчесності як в Україні, так і всьому світі. Серед найрезонансніших справ останніх років, пов'язаних із хабарництвом у освітній сфері – розслідування ФБР під назвою “Operation Varsity Blues”, завершене в 2019 році в США, основним фігурантом якого став Вільям Рік Сінгер. Він був посередником між батьками, які платили хабарі за вступ своїх дітей у найсолідніші університети країни. Сінгер визнав свою «співпрацю» з 750-ма родинами. Оплата здійснювалася через фіктивну організацію як пожертва (від 15 тис доларів до семизначних цифр), а Сінгер домовлявся за ці гроші з адміністраціями шкіл, приймальними комісіями, тренерами й спортивними організаціями, які рекомендували випускників до вступу. В результаті викриття скандалу заарештовано близько 50 осіб, включаючи Сінгера.

Досить поширеним є аналізований різновид порушення академічної доброчесності і в Україні. Так, за даними виконавчого директора Аналітичного центру CEDOS Єгора Стадного, протягом тільки восьми місяців 2016 в Україні на ресурсі profrights.org зафіксовано 381 порушення у закладах вищої освіти, причому кожне третє з цих порушень – це хабарництво або здирництво, насамперед пов'язане зі складанням сесії, поселенням у гуртожиток, наданням незаконних платних послуг тощо. Є. Стадний зазначає, що оскільки такі порушення як правило замовчуються, наведена кількість не відбиває реального стану речей [1].

Хабарництво в освіті є порушенням, за яке карають не тільки тих, хто отримує неправомірну вигоду, а й тих, хто її надає або навіть пропонує. Тим більше, що нині, у ситуації тотального поширення цифрових технологій, зібрати докази таких порушень не становить особливої проблеми. Крім санкцій, передбачених щодо суб'єктів розглядуваного порушення академічної доброчесності законодавством України, кожен заклад вищої освіти обирає власну стратегію боротьби з хабарництвом і запобігання її проявам, фіксуючи ключові моменти цієї стратегії у внутрішній нормативній документації.

3. Необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання.

Згідно зі статтею 42 Закону України «Про освіту», необ'єктивне оцінювання визначається як «свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти» [6].

Перш ніж розглянути причини необ'єктивного оцінювання результатів навчання студента викладачами, з'ясуємо сутність і функції самої процедури оцінювання.

Наталія Ільчишин наводить такий перелік основних функцій оцінювання результатів навчання студента:

- контролююча функція, яка здобуває свій вияв у з'ясуванні рівня студентських досягнень із дисципліни, у визначенні ступеня готовності кожного окремого студента до сприймання нового матеріалу, адже це є умовою успішного формування викладачем подальшої стратегії викладання;
- навчальна функція, яка реалізується в такій системі оцінювання студентських досягнень із навчальних дисциплін, що сприяє оптимальній організації повторення, засвоєння й поглиблення отриманих знань, успішному засвоєнню й систематизації знань, умінь та навичок;

– діагностико-коригувальна функція, що полягає у виявленні труднощів при засвоєнні матеріалу конкретним студентом, пробілів у отриманих ним знаннях і вміннях і у відповідних коригувальних діях із метою їх усунення;

– стимулювально-мотиваційна функція, що формує систему оцінювання студентських досягнень із навчальних дисциплін, яка стимулює студентів до покращення результатів, дає позитивну мотивацію в навчанні;

– виховна функція, яка здобуває свій вияв у формуванні працелюбності, активної позиції в навчальній діяльності й у засвоєнні й застосуванні студентами прийомів контролю й самоконтролю в процесі засвоєння навчального матеріалу [7].

Свідоме завищення або заниження викладачем оцінок студентів може набувати різних форм, зокрема, таких як застосування до оцінювання рівня підготовки здобувачів освіти різних критеріїв або створення для них різних умов проходження контролю, використання незрозумілої для здобувачів освіти системи оцінювання або неповне інформування студентів про систему оцінювання результатів навчання.

Пол Ківані виокремлює 4 чинники, які заважають викладачеві об'єктивно оцінювати роботу студента:

1. Сприйняття викладачем оцінки. Якщо викладач вважає, що оцінювання – спосіб допомогти студентові в навчанні, він може «допомогти», спрямовуючи відповідь, трохи відхилитися від чітких критеріїв. Якщо ж для викладача оцінка – непроникний бар'єр, який треба подолати, він залишається об'єктивним.

2. Упевненість у правильності критеріїв оцінювання. Якщо вчитель сумнівається в критеріях, він може додавати до них якісь свої, суб'єктивні критерії. Це призводить до відмінностей системи оцінювання у різних викладачів.

3. Викладацький досвід.

4. Емоції, пов'язані зі сприйняттям студента як особистості [18].

Натомість об'єктивне оцінювання завжди базується на відкритості його процедури, на ефективні комунікації між викладачем і студентом і на дотриманні принципів чесності й послідовності.

В «Рекомендаціях для покращення якості вищої освіти в Україні», які були запропоновані чеськими фахівцями (В. Дворжакова, І. Сморчка, М. Видлакова), запропоновані такі ознаки об'єктивного оцінювання:

- критерії й способи оцінювання та призначення балів завчасно викладаються у вільний доступ;
- спосіб оцінювання дає можливість студентам отримати фідбек, зворотній зв'язок;
- оцінювання консистентне чесне щодо всіх студентів і відповідно до чітко визначених процедур;
- існує формальна процедура оскарження рішень з боку студентів ВНЗ оцінює випадки розгляду скарг та апеляцій студентів [3].

У «Методичних рекомендаціях для експертів Національного агентства щодо застосування критеріїв оцінювання якості освітньої програми» акцентується увага на чіткості й зрозумілості критеріїв оцінювання для здобувачів вищої освіти, на їх валідності (придатності для перевірки) та на попередньому їх оприлюдненні [10].

4. Шахраювання на заходах підсумкового контролю.

Така форма порушення академічної доброчесності, як шахраювання на іспитах різного рівня або заліках поширена в освіті з давніх-давен. Про це, зокрема, свідчить наведений у матеріалі до першої теми приклад розмаїтості форм обману під час іспитів на посади держслужбовців у стародавньому Китаї.

У сучасній освітній практиці випадки кричущого шахраювання при проходженні екзаменаційного контролю часто стають об'єктом уваги преси. Наведемо найвідоміші серед них.

У китайській провінції Шаньсі у жовтні 2014 року 2440 фармацевтів були звинувачені в обмані на національному іспиті на отримання ліцензії. Афера передбачала використання навушників. Спочатку на іспит прийшли фейкові кандидати, аби отримати екзаменаційні питання. Потім вони пішли звідти, аби знайти правильні відповіді, які згодом повідомили через навушники справжнім кандидатам – звісно, за чималі гроші [15].

У січні 2015 року 34 офіцери військово-повітряних сил США (база Мальмстром в Монтані), відповідальні за запуск ядерних ракет, шахраювали на щомісячному кваліфікаційному іспиті: частина екзаменованих надіслала повідомлення з правильними відповідями наступним екзаменованим. Інших офіцерів було звинувачено в тому, що вони знали про шахрайство й не повідомили про нього керівництву [15].

У індійському штаті Бігар на шкільному іспиті в 2015 році за порушення було заарештовано 300 людей і відраховано 750 учнів [17]. Одним

екзаменованим батьки передали правильні відповіді через вікна (навіть попри те, що аудиторії були не на першому поверсі); іншим екзаменованим удалося пронести із собою в аудиторії підручники та шпаргалки й списати з них. Весь світ облетіли скандальні фотографії екстер'єру школи з представниками кількісно величезної «групи підтримки», які лізуть по стінах, висять навколо вікон, зазирають у них, підказують відповіді екзаменованим (фото можна подивитись за лінком: [India arrests hundreds over Bihar school cheating. BBC News. 21 March 2015. URL: https://www.bbc.com/news/world-asia-31998343](https://www.bbc.com/news/world-asia-31998343)).

Складаючи іспит із дисципліни «Спорт, етика й релігія» в 2015 році, студенти коледжу в Нью-Гемпширі мали відповідати на питання, натискаючи відповідні кнопки на виданих їм пультах. Але 64 з них віддали свої пульти іншим, більш компетентним, людям, які, по суті, склали іспит замість них. Студенти-шахраї врешті змушені були пройти цей курс ще раз і, відповідно, перескласти горезвісний іспит [15].

В Україні прецеденти порушень академічної доброчесності при складанні підсумкового контролю також трапляються. Деякі з них стають надбанням громадськості, як-от наведений вище випадок організованого продажу шпаргалок перед зимовою сесією 2017 року студентам КНЕУ імені Вадима Гетьмана [12].

Форми академічної нечесності під час проведення заходів підсумкового контролю залежать від форм проведення самих цих заходів. Підсумковий модульний контроль (залік, іспит) може проводитися в усній, письмовій, комбінованій формах, у формі тестування тощо. У разі проведення іспиту зміст і структура екзаменаційних білетів (або завдань) залежить від специфіки самої дисципліни й обумовлюється в робочій програмі.

Надзвичайно суворими є вимоги до академічної доброчесності при складанні Медичних ліцензійних іспитів Крок, Міжнародного іспиту з основ медицини (IFOM), Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ). Факти виявлення прецедентів порушення норм доброчесності при складанні цих іспитів й жорсткі санкції проти порушників мають своїм наслідком поступове підвищення рівня підготовки до цих іспитів і формування відповідального ставлення до їх складання.

Варто зазначити, що процедура проведення цих іспитів щороку вдосконалюється, а у випадку Міжнародного іспиту з основ медицини (IFOM) – трансформується відповідно до національної специфіки медичної

освіти в Україні. Так, у 2019 році при складанні іспиту IFOM були зафіксовані серйозні порушення: фотокопії окремих завдань було викладено в мережі Інтернет, було здійснено кілька спроб відео- та фотофіксації іспиту, студенти – іноземні громадяни намагалися поширювати екзаменаційні завдання тощо. Врешті всі ці випадки порушень були ретельно перевірені й доведені, інформація про них була передана до правоохоронних органів, а також до посольств іноземних держав (у випадках із іноземними студентами). Через численність порушень на іспиті його результати взагалі не були зараховані, студентів перевели на четвертий курс, а висновки щодо процедури його проведення були враховані на майбутнє з метою її вдосконалення [13].

Використані джерела

1. В Україні фіксують хабарництво у вишах, – експерт. *Освіта.ua*. 11.07.2016 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://osvita.ua/consultations/51795/>
2. Гудстейн Д. Обман в науці. *Морфологія*. 2007. 1, № 4. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://morphology.dp.ua/_pub/sno/metodology/met02.pdf
3. Дворжакова Владіміра, Смирча Іржі, Видлакова Матина. Рекомендації для покращення якості вищої освіти в Україні. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/>
4. Заброда Д. Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціоналізація : монографія. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Сімф. : Крим навчпеддержвидав, 2013. 367с.
5. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (із змінами і доповненнями). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
6. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
7. Ільчишин Н. М. Загальні принципи методології оцінювання. *Імідж сучасного педагога*. № 3 (180) 2018. С. 9–13.
8. Лист Міністерства освіти України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>

9. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/>
10. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В. Бахрушин, Є.Ніколаєв. Електронне видання. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
11. Нестеренко Ксенія. Феномен «Доктора Пі»: як ЗМІ та чиновники видали шахраю ліцензію на вбивство. УНІАН. Інформаційне агентство. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/884757-fenomen-doktora-pi-yak-zmi-ta-chinovniki-vidali-shahrayu-litsenziyu-na-vbivstvo.html>
12. Студенти КНЕУ зафіксували, як їм продають шпаргалки біля гуртожитка. ВІДЕО. *Українська правда*. 10 січня 2017. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/01/10/222064/>
13. Як третьокурсники складали міжнародний іспит з основ медицини (IFOM): відгуки студентів. Міністерство охорони здоров'я. Новини. 23 липня 2019 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://moz.gov.ua/article/news/jak-tretokursniki-skladali-mizhnarodnij-ispit-z-osnov-medicini-ifom-vidguki-studentiv>
14. Controversy over false teacher diplomas revived. *Etico*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://etico.iiep.unesco.org/en/controversy-over-false-teacher-diplomas-revived>
15. Five more cases of exam cheating. *BBC News*. 14 April 2015. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-32003844>
16. George, S. L., Buyse, M. Data fraud in clinical trials. *Clinscal Investigations*. 2015. № 5, 161–173.
17. India arrests hundreds over Bihar school cheating. *BBC News*. 21 March 2015. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.bbc.com/news/world-asia-31998343>
18. Keaveny Paul. Four things that can bias how teachers assess student work. *The Conversation*. Academic rigour, journalistic flair. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://theconversation.com/four-things-that-can-bias-how-teachers-assess-student-work-142135>
19. Rossner Mike, Yamada Kenneth M. What's in a picture? The temptation of image manipulation. *Journal of Cell Biology*. 2004. 166(1). Pp. 11–15.

[Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2172141/>

20. Wasley Paula. 46 Students Are Disciplined for Cheating at Indiana University's Dental School. *The Chronicle of Higher Education*. 2007. May 9.

[Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://www.chronicle.com/article/46-students-are-disciplined-for-cheating-at-indiana-universitys-dental-school/#:~:text=Indiana%20University's%20School%20of%20Dentistry,were%20expelled%2C%20said%20Lawrence%20I>

21. Zombie papers: Why do papers by the most prolific fraudster in history keep getting cited? *Retraction Watch*. [Електронний ресурс] Режим доступу:
<https://retractionwatch.com/category/yoshitaka-fujii/>

Контрольні питання

1. Проаналізуйте різні дефініції обману як різновиду порушення академічної доброчесності.
2. Перерахуйте різновиди обману.
3. На матеріалі прикладів, наведених у п. 1 проаналізуйте можливі мотиви здійснення суб'єктом академічного обману.
4. Дайте визначення й наведіть конкретні приклади хабарництва як різновиду академічної недоброчесності.
5. Розгляньте функції оцінювання результатів навчання студента. Наведіть приклади їх реалізації.
6. Прерахуйте чинники, які заважають викладачеві об'єктивно оцінювати роботу студента (за Полом Ківані). Наведіть конкретні приклади дії цих чинників.
7. Наведіть ознаки об'єктивного оцінювання знань студентів.
8. Проаналізуйте внутрішньоособистісні та зовнішні, соціальні причини шахраювання на іспитах на прикладах ситуацій, наведених у п. 4.

Тема 4. Феномен плагіату та його різновиди

1. Визначення плагіату, академічного плагіату.
2. Історія плагіативної діяльності й формування поняття плагіату.
3. Різновиди академічного плагіату. Плагіат і помилки цитування.
4. Самоплагіат.
5. Студентське списування.

1. Визначення плагіату, академічного плагіату.

Слово плагіат походить від латинського слова *plagiāre* – «грабувати». Його почали вживати щодо текстових запозичень ще в давньому Римі. Надалі це слово поширилося в 17 ст. у Німеччині та Франції, а згодом – і в інших країнах.

За визначенням статті 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права», «плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» [3].

Академічний плагіат (згідно з ч. 4 ст. 42 Закону України «Про освіту») – це «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [4].

При класифікуванні наукового, навчального тексту або тексту студентської роботи як плагіату або самостійного набутку існує низка дискусійних моментів. Наприклад, необов'язковим може бути посилання на інформацію, яка вважається «загальновідомим знанням». Під загальновідомими знаннями мають на увазі дані, які містяться в енциклопедіях, довідниках, підручниках тощо. До загальновідомих також зараховують дані, наведені в більш ніж п'яти джерелах. Проте, оскільки у визначенні інформації як «загальновідомого знання» постійно виникають різночитання, для розв'язання суперечностей можемо апелювати до Листа Міністерства освіти і науки, розісланого керівникам закладів вищої освіти 23.10.2018, «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» № 1/9-650. У ньому, зокрема, при визначенні, чи є певне знання загальновідомим, рекомендується брати до уваги такі нюанси:

- для кого призначена публікація (текст) – те, що є «загальновідомим» для автора, може не бути таким для типового читача;

- чи є принципово доступною інформація про першоджерела – іноді можна знайти десятки ідентичних текстів в джерелах, які очевидно не є оригінальними і авторитетними;

- чи є можливість альтернативної атрибуції автора, наприклад, через зазначення його прізвища без зазначення конкретного джерела (при цьому треба мати на увазі, що подібна атрибуція на основі вторинних джерел може виявитися помилковою) [6].

Також у згаданому Листі розглядається проблема коректного посилання на перекладні джерела: чи варто брати переклад першоджерела в лапки? Адже переклад неминуче вносить певні нові значення в розуміння первинного тексту. У Листі пропонується таке розв'язання проблеми: після вільного перекладу фрагменту першоджерела обов'язково подавати посилання на нього. При цьому брати цей переклад у лапки не обов'язково, але наявність викривлень змісту оригіналу, звісно, розглядається як порушення академічної етики. Також як можливі варіанти подаються наведення оригінального фрагменту поруч із перекладом або подача в дужках найбільш складних і неоднозначних для перекладу слів біля варіанту їх тлумачення українською.

Як дозволена практика для окремих видів студентських робіт визнається укладання тексту компілятивного характеру, за умови, що на кожну цитата й на кожне апелювання до чужої ідеї подаються коректні посилання. Проте для робіт наукового характеру (як-от, кваліфікаційних робіт магістра, дипломних робіт) тотальна компіляція неприйнятна, адже у такому випадку вони не відповідатимуть вимогам наукової новизни, наявності власних результатів дослідження, критичного аналізу джерел тощо.

Специфічними також визнаються вимоги до оформлення науково-методичних праць, як-от підручників, посібників, методичних рекомендацій, оскільки застосування стандартного для наукових робіт бібліографічного апарату ускладнює сприйняття тексту. Проте буквальні цитати навіть у таких виданнях треба оформляти належним чином. У будь-якому випадку необхідним визнається надання вичерпного переліку використаних при написанні тексту джерел.

2. Історія плагіативної діяльності й формування поняття плагіату.

Проблема неправомірності «запозичень» чужого слова порушувалася ще давньогрецьким граматиком, очільником Александрійської бібліотеки Аристофаном Візантійським (бл. 257–180 до н. е.). Якимось, виступаючи

суддею на конкурсі поетів, він обґрунтовано звинуватив більшість учасників конкурсу в крадіжці чужих творів – адже він читав і знав скопійовані оригінали. Переможцем конкурсу став автор оригінальної поезії.

Згодом давньоримський поет 1 ст. Марціал, дізнавшись, що інший поет читає його вірші й видає їх за свої, викрив недоброчесного колегу в епіграмах і вперше вжив щодо нього слово плагіатор – крадій.

Хоча треба сказати, що загалом практика плагіату в античні часи була тотально поширена. Зокрема, в присвоєнні чужих творів та ідей були помічені Публій Вергілій Марон, Геродот, Плутарх.

У добу Середньовіччя привласнення чужих текстів також було досить поширеним. Переписувачі релігійних текстів могли вказати авторство книги-першоджерела, а могли й не зробити цього. Проте таке ставлення до ідеї авторства було швидше виявом релігійного світогляду цієї епохи, аніж результатом злих помислів, адже те, що Слово Боже прозвучало й було почуте тоді важило більше, ніж хто саме це Слово записав [19].

Борис Грифцов відзначав компілятивний характер середньовічної літератури, у якій, в основному, переказувалися й поєднувалися стародавні мотиви – то прозою, то віршами. Як правило, корені цих мотивів і сюжетів лежали в стародавньому фольклорі, або віднаходилися в стародавніх рукописах, забутих у попередні кілька століть [2].

Продовжувалася традиція привласнення чужих текстів і в епоху Відродження. Наприклад, Мішель Монтень сплагіював уривки текстів Плутарха й Сенеки, а Брунні д'Ареццо «запозичив» «Історію готів» Прокопія. Більше того, плагіат був своєрідним мейнстримом доби, свідченням чому стала заснована Жаном де Судьє в 1655 році «Академія ораторів», у якій культивувалося вміння переказувати іншими словами чужий текст, аби видати його за свій власний – «плагінісмуc». Де Судьє навіть написав посібник «Шаблони ораторів або спосіб зміни будь-яких творів, листів, проповідей тощо» («Masque des orateurs ou Manière de déguiser toutes sortes de compositions, lettres, sermons etc.», 1667), у якому, по суті, сформулював перші принципи рерайтингу [19].

Відомо, що запозичував чужі літературні нахідки Вільям Шекспір. Його твори іноді являли собою майстерну компіляцію та обробку творів попередників. Використовував чужі ідеї у своїх текстах і Беджамін Франклін.

Проте вже в добу Ренесансу та після неї ставлення до авторства текстів стало потроху змінюватися. Уже в 18 столітті стала цінуватися авторська оригінальність у написанні творів.

Першим у історії документом, що хоч у якійсь мірі визнавав авторське право, став англійський Статут королеви Анни 1709 року «Акт про заохочення обліку шляхом надання авторам та покупцям прав на копіювання друкованих книг на нижчеказаний період часу». Статут закріплював за автором права на його твір, але для його друку й продажу права треба було передати видавцеві. Крім того, Статут визначив строк дії авторських прав – 14 років – який можна було один раз продовжити.

У 19 столітті було закладено основи коректного посилання на чужі праці в науці. Наприклад, на суворості дотримання культури посилань на чужу думку наполягав історик Леопольд фон Ранке. Саме в цей час набули надзвичайного поширення підсторінкові посилання в наукових працях (footnotes).

Поруч із цим траплялися випадки плагіату відкриттів, іноді навіть відкриттів глобального масштабу. Наприклад, відомою є історія присвоєння результатів дослідів українця Івана Пулюя німецьким фізиком Вільгельмом Конрадом Рентгеном.

У той час, як винахідником радіоактивного випромінювання вважається Вільгельм Конрад Рентген, саме український вчений Іван Пулюй першим винайшов лампу, яка унаочнювала Х-промені. Рентген працював із Пулюєм у одній лабораторії, знав про досягнення колеги, але першим у 1895 році оприлюднив це відкриття як своє власне, а згодом, у 1901 році отримав за нього Нобелівську премію. Науковці-сучасники зазначали, що й пояснення природи Х-променів Рентгеном досить туманне, і його знімки, отримані в такий спосіб, досить розмиті, тоді як Пулюй у своїх доповідях досить чітко виклав сутність винайденого феномену, запропонував його використання в медицині й зробив надзвичайно чіткі знімки. Очевидно, що маємо сумний випадок плагіювання цілого наукового винаходу [12].

На сьогодні боротьба з академічним плагіатом ведеться на всіх рівнях, і часто плагіатори зазнають репутаційної шкоди, яка призводить до повного руйнування їхньої кар'єри. Показовим у цьому плані є випадок німецької політикині Анетте Шаван.

У 2012 році анонімним блогером було виявлено наявність плагіату в дисертації на звання доктора філософії тодішньої міністерки освіти ФРН Анетте Шаван. Учена рада Дюссельдорфського університету імені Генріха Гайне, де була захищена дисертація, здійснила експертизу роботи й підтвердила наявність у ній цитат без здійснення посилань. Учений ступінь Шаван було відкликано, й вона мусила піти у відставку. У 2011 році в

Німеччині було засновано сторінку VroniPlag Wiki задля пошуку плагіату в докторських дисертаціях. Завдяки діяльності цього сервісу вже більш ніж вісім німецьких політиків першого ешелону втратили свої наукові ступені (а дехто з них – і посади). Йдеться, зокрема, про колишнього міністра оборони ФРН Карла-Теодора цу Гуттенберга, віце-президента Європарламенту Сільвану Кох-Мерін та інших [10].

Було викрито плагіат і в роботах головного рабина Франції Жиля Бернхайма, який використав у своїх публікаціях праці кількох авторів без належного на них посилання. Врешті йому довелося подати у відставку.

Отже бачимо, що у наші дні використання в науці та освіті чужих текстів, ідей та зображень без належного на них посилання чітко й однозначно осмислюється як недоброчесна поведінка. Сформовано комплекс принципів, вимог і правил коректного посилання на чужий текст, які є обов'язковими до застосування (детальніше про них ітиметься в матеріалі наступних тем).

3. Різновиди академічного плагіату. Плагіат і помилки цитування.

Вирізняють такі основні різновиди академічного плагіату:

- дослівне запозичення текстових фрагментів без оформлення їх як цитат з посиланням на джерело (в окремих випадках некоректним вважають навіть використання одного слова без посилання на джерело, якщо це слово використовують в унікальному значенні, наданому цим джерелом);

- використання інформації (факти, ідеї, формули, числові значення тощо) з джерела без посилання на це джерело;

- перефразування тексту джерела у формі, що є близькою до оригінального тексту, або наведення узагальнення ідей, інтерпретацій чи висновків з певного джерела без посилання на це джерело;

- подання як власних робіт (дисертацій, монографій, навчальних посібників, статей, тез, звітів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есеїв, рефератів тощо), виконаних на замовлення іншими особами, у тому числі робіт, стосовно яких справжні автори надали згоду на таке використання [7].

Академічний плагіат треба відрізнити від помилок цитування. Найбільш типовими помилками цитування є:

- відсутність лапок при використанні текстових фрагментів, що запозичені з інших джерел, за наявності коректного посилання на це джерело.

- посилання на інше джерело;
- неправильне оформлення посилання, що ускладнює пошук джерела [7].

У студентських роботах найчастіше трапляються такі помилки цитування, як неправильне оформлення цитат, помилки у вихідних даних цитованих праць, у прізвищах авторів. Також у наукових роботах студентів (кваліфікаційній роботі магістра, статтях тощо) трапляється компілювання чужих текстів із замалою питомою часткою власного аналізу наукових концепцій і результатів досліджень, некоректне називання авторів та авторських колективів, на праці яких студент посилається. Досить поширеною помилкою є посилання не на першоджерело певної наукової ідеї або концепції, а на праці дослідників, які ретранслюють це першоджерело, без вказівки на справжнього автора.

4. Самоплагіат.

Відповідно до ч. 4 статті 42 Закону України «Про освіту», самоплагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» [4].

У Листі Міністерства освіти і науки «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» № 1/9-650 подається такий перелік типових прикладів самоплагіату:

- дуплікація публікацій – публікація однієї і тієї самої наукової роботи (цілком або з несуттєвими змінами) в декількох виданнях, а також повторна публікація (цілком або з несуттєвими змінами) раніше оприлюднених статей, монографій, інших наукових робіт, як нових наукових робіт;
- дублювання наукових результатів – публікація одних і тих самих наукових результатів, в різних статтях, монографіях, інших наукових працях, як нових результатів, які публікуються вперше;
- подання у звітах з виконання наукових проектів результатів, що містилися у попередніх роботах, як отриманих при виконанні відповідного проекту;
- агрегування чи доповнення даних – суміщення старих і нових даних без їх чіткої ідентифікації з відповідними посиланнями на попередні публікації;
- дезагрегування даних – публікація частини раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію;
- повторний аналіз раніше опублікованих даних без посилання на попередню публікацію цих даних та раніше виконаного їх аналізу [6].

Самоплагіат є шкідливою практикою, адже за його допомогою, по-перше, викривлюються наукометричні показники окремих авторів і колективів (безпідставно роздувається кількість публікацій), а по-друге, вводяться в оману й дезорієнтуються читачі тиражованих наукових текстів, адже обов'язковими вимогами до наукового дослідження є його новизна й оригінальність.

Досліджуючи проблему самоплагіату, Крістіан Коллберг і Стівен Кобуров виокремили такі його різновиди:

- текстуальний, що виражається у повторах цілих фрагментів тексту;
- семантичний, який реалізується у переказі ідентичних за змістом ідей;
- кричущий, який навіть не збираються приховувати, наприклад, здаючи в друк уже опубліковану раніше статтю, без змін, з тією самою назвою;
- вибіркового, за якого оприлюднюють ті фрагменти своєї раніше опублікованих робіт, які стосуються якоїсь вузької теми;
- неумисний, здійснюваний без спеціального наміру, наприклад, через наближеність тематики старої публікації з актуальним матеріалом;
- прихований, який намагаються закамуювати;
- пропагандистські повтори, уживані у випадку існування своєї концепції, як реакція на критику;
- повторний ужиток через проблеми з пам'яттю [13].

Випадки самоплагіату останнім часом також стають об'єктом критики світової наукової спільноти. Прикладом подібної практики може служити публікаційна історія почесного професора машинобудування й матеріалознавства Університету Квінз (Канада, Онтаріо) Реджинальда Сміта. Колеги професора у 2005 році помітили, що більш ніж 20 його публікацій, поданих як оригінальні, є передруками опублікованих раніше праць. Зрештою Канадська рада з природничих наук і технічних досліджень, яка надавала гранти на роботу Сміта, у тому числі на проведення експериментів на борту шаттлів Сполучених Штатів Америки, ініціювала розслідування його публікаційної діяльності, яке й виявило низку випадків самоплагіатування. Хоча Сміт уникнув покарання за самоплагіат, три його статті таки було відкликано з журналу «Annals of the New York Academy of Sciences» і одну статтю – з видання «The Journal of Materials Processing Technology» [16]. Після цього скандалу контроль за випадками самоплагіату в наукових виданнях значно посилюється.

Різновидом порушення академічної доброчесності, дуже подібним, але не тотожним до самоплагіату, є так звана «нарізка салями» – розділення єдиного цілісного дослідження на частини й подача кожної з цих частин як окремого самостійного дослідження. При цьому деякі частини першої цілісної роботи так чи інакше дублюються або переказуються у отриманих «салями»-публікаціях.

Проте не всі збіги в текстах робіт одного автора розглядаються як самоплагіат. Як роз'яснено в Листі МОН України 20.05.2020 № 1/9-263 «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності», «не є самоплагіатом текстові збіги, що не містять наукових результатів автора, а стосуються опису стану предметної області та відомих результатів досліджень інших авторів, опису відомих методик досліджень тощо. Такі текстові збіги з власними попередніми результатами автора не потребують посилань на ці публікації чи оформлення відповідних текстових фрагментів, як цитат. Більш того, провідні наукові видання і університети світу часто розглядають надмірні посилання на власні публікації як порушення академічної доброчесності з метою штучного підвищення наукометричних показників автора» [5, с. 3–4].

Самоплагіат є поширеним і в студентських наукових роботах. Зокрема, Колін Халупа й Доріс Боллігер у своїй розвідці «Факультетське дослідження студентського самоплагіату» наводять дані опитування 2015 року (з вибіркою 284 особи), за яким 63,5 % студентів не розглядають републікацію своїх раніше опублікованих праць як вияв академічної нечесності, а 87,8 % вважають, що мають право розпорядитися власними матеріалами на свій розсуд. Загальний висновок дослідження був такий: серед студентів не ведеться роз'яснювальна робота щодо недоброчесного характеру самоплагіату, й це є однією із вагомих причин його поширення серед молодих науковців [14].

5. Списування.

У ч. 4 статті 42 Закону України «Про освіту», списування визначається як «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання» [4].

Списування є найпоширенішим різновидом порушень академічної доброчесності в сучасному студентському середовищі.

У Листі Міністерства освіти і науки «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти» № 1/9-650 наведено такі основні різновиди списування:

- здавання або репрезентацію різними особами робіт з однаковим змістом як результату власної навчальної діяльності;
- написання чужих варіантів завдань на контрольних заходах;
- використання системи прихованих сигналів (звукових, жестових та ін.) під час виконання групових контрольних заходів з однаковими варіантами;
- несамотійне виконання завдань у випадках, коли не дозволяється отримання допомоги, або незазначення інформації про отриману допомогу, консультації, співпрацю тощо;
- отримання іншої несанкціонованої допомоги при виконанні тих завдань, які передбачають самотійне виконання [6].

Варто зазначити, що поступова діджиталізація сучасного життя й, зокрема, освіти, сприяє урізноманітненню джерел і технічних засобів для списування. На це звернули увагу ще на рубежі 20 і 21 століть.

Наприклад, історія, що відбулася в Університеті Вірджинії в 2001 році, викликала жваве обговорення багатьох моральних аспектів студентської доброчесності й технічних аспектів, пов'язаних із використанням Інтернету. Йшлося про іспит із «Вступу до фізики», який традиційно, протягом 160 років, студенти складали без нагляду, користуючись повною довірою вчителів, у максимально невимушеній обстановці – у парку, на лавах, у тіні дерев. Довіра до студентів базувалася на тому, що при вступі в навчальний заклад усі вони підписували студентський кодекс честі, за умовами якого вони обіцяли не списувати й шахраювати. Після оцінювання робіт одна зі студенток покаржилася екзаменатору, професорові Луїсу Блумфельду, на занадто низьку, на її думку, оцінку її роботи. За словами студентки, ті її колеги, хто списував і шахраював, отримали значно вищі бали.

Ця скарга підштовхнула професора Блумфельда перевірити екзаменаційні роботи за останні 5 семестрів на предмет наявності в них текстових збігів (зазначимо, що за семестр цю дисципліну складало 300–500 студентів). Професор витратив 50 годин часу і з обуренням виявив, що робіт зі збігами надзвичайно багато. Зокрема, він знайшов 60 робіт, у яких були збіги обсягом понад 1500 слів.

Таке відкриття шокувало університетську спільноту й поставило під сумнів доцільність і дієвість студентських кодексів честі. У 1993 році, за

результатами опитувань, навчальні заклади, в яких студенти підписували кодекс честі, мало нижчий відсоток випадків недоброчесності, ніж ті заклади, де таких кодексів не було (29 % і 53 % відповідно, у списуванні зізналися 42 % і 66 % відповідно) [17].

Проте тотальне використання Інтернету повністю змінило процес пошуку й зберігання інформації, а отже, загострило проблему академічної доброчесності і в навчальних закладах вищого ешелону, навіть у приналежних до так званої «Ліги плюща». Так, у 2012 році в Гарвардському університеті розгорівся скандал через масове списування на іспиті з курсу «Основи роботи Конгресу», коли 125 студентів «допомагали один одному», тобто списували або давали списувати один одному. Унаслідок викриття недоброчесності 60 студентів було відраховано, а решта понесли інші покарання [8].

Варто зазначити, що й після цього скандалу статистика списування мала досить сумну динаміку. Дослідження, проведені професором Дональдом МакКейбом і очолюваним ним Центром академічної доброчесності з 2002 по 2014 рік, показали, що рівень шахраювання студентів на тестах зріс із 17 % до 39 %, рівень списування при виконанні письмових завдань зріс із 40 % до 62 %.

Більше того, дослідження МакКейбом більш ніж 70000 студентів більш ніж 24 закладів вищої освіти в США показало, що 64 % сучасних студентів визнають, що в різні способи хитрують на тестах, 58 % зізналися в тому, що здійснювали плагіат, а загалом 95 % визнають, що хоч колись, хоч у якийсь спосіб проявляли недоброчесність при навчанні [18].

Іноді студентське списування сигналізує про незацікавленість предметом, про низьку мотивацію до навчання, про банальний брак часу. Кожен викладач вибудовує власну стратегію запобігання цьому різновиду студентської нечесності (а іноді, на жаль, і стратегію толерування списування). Санкції щодо порушення доброчесності в такий спосіб містяться у внутрішній документації закладів вищої освіти, зокрема, в «Положенні про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті».

Використані джерела

1. Бахрушин В. Терміни та визначення у правовому регулюванні освіти. Освітня політика. Портал громадських експертів. Опубліковано 11.02.2016 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/609-termini-ta-viznachennya-u-pravovomu-regulyuvanni-osviti>
2. Грифцов Б. Теория романа. Москва : Совпадение, 2011. 224 с.
3. Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
4. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Лист МОН України 20.05.2020 № 1/9-263 Керівникам закладів вищої освіти «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>
6. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
7. Лист МОН України 15.08.2018 № 1/11-8681 Рекомендації «Щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах». Автори – О. Панич, О. Малишев, Ю. Каганов. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
8. Майже 60 студентів виключили з Гарварду за списування на іспитах. Українські новини. 02 Лютого 2013 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ukranews.com/ua/news/179895-mayzhe-60-studentiv-vyklyuchyly-z-garvardu-za-spysuvannya-na-ispytakh>
9. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Електронне видання. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cqx9/view

10. Німецький міністр подала у відставку після втрати наукового ступеня Українська правда. 9 лютого 2013. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/02/9/6983197/>
11. Охорона авторського права в Україні. *ОсвітаUA*. 2010. Субота, 30 січня. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11257/>
12. Сорока Михайло. Чудо-промені видатного українця. Іван Пулюй. *Укрінформ*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2867756-cudopromeni-vidatnogo-ukrainca-ivan-puluj.html> 02.02.2020
13. Collberg C., Kobourov S. Self-plagiarism in computer science. *Communications of the ACM*. 2005. № 48(4). Pp. 88–94.
14. Halupa C., Bolliger D. Faculty perceptions of student self plagiarism: An exploratory multi-university study. *Journal of Academic Ethics*. 2013. № 11(4). Pp. 297–310.
15. Lin, WY.C. Self-plagiarism in academic journal articles: from the perspectives of international editors-in-chief in editorial and COPE case. *Scientometrics*. 2020. 123. Pp. 299–319.
16. Reich Eugenie Samuel. Self-plagiarism case prompts calls for agencies to tighten rules. *Nature*. 2010. № 468, 745. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.nature.com/news/2010/101208/full/468745a.html>
17. Schemo Diana Jean. University of Virginia Hit by Scandal Over Cheating. *The New York Times*. May 10, 2001. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.csie.ntu.edu.tw/~lyuu/virginia.html>
18. Statistics. International Center for Academic Integrity. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.academicintegrity.org/statistics/>
19. Sutherland-Smith Wendy. Plagiarism, the Internet, and student learning: improving academic integrity. New York. Routledge. 2008. 224 p.
20. Tauginienė L, Gaižauskaitė, I, Glendinning, I, Kravjar, J, Ojsteršek, M, Ribeiro, L, Odiņeca, T, Marino, F, Cosentino, M, Sivasubramaniam, S. Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2018/02/GLOSSARY_final.pdf

Контрольні питання

1. Дайте визначення плагіату й, зокрема, академічного плагіату.
2. Поясніть зміст поняття «загальновідомі знання».
3. Які відмінності у ставленні до компілювання тексту в студентських навчальних і наукових роботах?
4. Як змінювалося ставлення до «запозичення» чужих текстів без посилання на автора від античних часів до сучасності?
5. Наведіть приклади резонансних випадків плагіату в освіті й науці 20–21 століть.
6. Перерахуйте різновиди академічного плагіату. Які з них є найбільш поширеними в студентській навчальній діяльності?
7. Дайте визначення самоплагіату.
8. Чому деякі науковці вважають сам термін «самоплагіат» внутрішньо суперечливим?
9. Перерахуйте різновиди самоплагіату.
10. Проаналізуйте найбільш відомі випадки самоплагіату в історії науки. Які основні мотиви штовхають науковців до самоплагіату?
11. Перерахуйте основні різновиди списування.
12. Яких заходів можуть вжити викладачі й адміністрація закладу вищої освіти, щоб запобігти списуванню?

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ ПРОЯВАМ АКАДЕМІЧНОЇ НЕЧЕСНОСТІ

Тема 5. Причини й наслідки академічної нечесності: психолого-педагогічний аспект

1. Внутрішньоособистісні та соціально зумовлені чинники нечесної поведінки студентів закладу вищої освіти галузі охорони здоров'я.
2. Таксономія навчальних цілей та результатів Бенджаміна Блума.
3. Роль взаємодії особистості й колективу у формуванні доброчесної моделі поведінки в академічному середовищі.
4. Наслідки недоброчесного навчання для особистості й суспільства.

1. Внутрішньоособистісні та соціально зумовлені чинники нечесної поведінки студентів закладу вищої освіти галузі охорони здоров'я.

Нинішня ситуація в освіті й науці часто оцінюється як кризова, перехідна, що здобуває свій вияв у масових системних порушеннях академічної доброчесності. Серед найпоширеніших факторів кризи академічної доброчесності наводять такі:

1) Загальна морально-етична криза соціуму, що виражається у толерантності до корупції й порушень правових і етичних приписів.

2) Локальність, відірваність сучасної української освітньо-наукової сфери від світової, заміна якісної оцінки результатів діяльності кількісною.

3) Формалізація оцінки ефективності наукової діяльності, зумовлена застарілою нормативно-правовою базою у цій сфері.

4) Невідповідність норм часу, відведеного в нормативній документації на виконання студентами певних видів робіт реальним затратам часу, необхідним для виконання навчальних завдань.

5) Відсутність єдиних уніфікованих вимог і механізмів перевірки навчальних та наукових робіт щодо наявності фабрикації, фальсифікації, академічного плагіату та інших порушень академічної доброчесності.

6) Фрустрованість професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти через низький рівень оплати праці і невідповідну матеріальну базу навчання й студентських досліджень, а також через відсутність зовнішнього запиту на результати досліджень.

7) Діджиталізація освітньо-наукового процесу, яка уможлиблює й полегшує порушення академічної доброчесності – копіювання чужих робіт, редагування матеріалів тощо.

8) Успадкована ще від часів СРСР практика імітування наукової роботи, ігнорування загальносвітових стандартів якості наукових досліджень [3].

Внутрішньоособистісні чинники студентської академічної недоброчесності дедалі частіше стають об'єктом спеціальних соціологічних і соціально-психологічних досліджень. Зокрема, Володимир Сацик, аналізуючи результати національного опитування «Вища освіта в Україні: громадська думка студентів» (2015), наводить такі цифри: відповідаючи на питання про причини списування або купівлі навчальних робіт, 45 % опитаних пояснювали свою нечесність простотою й доступністю цих дій, а 31,4 % респондентів – відсутністю зв'язку між цими завданнями й майбутньою роботою за фахом. При відповіді на питання про умови отримання хорошої роботи після закінчення навчання 44,8 % респондентів назвали хорошу освіту й високий рівень знань, а 36 % – наявність знайомств, зв'язків. В. Сацик із сумом констатує, що результати опитування свідчать про гостроту проблеми порушень академічної доброчесності у сучасній вищій освіті України й про відсутність системних заходів боротьби з такими порушеннями [7].

Олена Стеченко розглядає результати дослідження проблем академічної доброчесності в Національному медичному університеті ім. О.О. Богомольця й наводить такі результати проведених інтерв'ю зі студентами: причиною вчинення плагіату 57% опитаних називають великий обсяг заданих протягом семестру робіт, 36 % – відсутність бачення мети виконання робіт, 30 % – щорічну повторюваність тем письмових робіт, їх неактуальність, 30 % – брак практичного застосування результатів роботи, 17 % – звичку вдаватися до плагіату, сформовану у середній школі, 17 % – низький професіоналізм, незацікавленість викладачів, 16 % – відсутність впливу оригінальності роботи на оцінку за неї, 11 % – толерування плагіату викладачами, 7 % – інші причини.

Дослідниця зазначила, що до шахраювання частіше вдаються при проходженні поточних та підсумкових контролів і ліцензійних іспитів студенти та інтерни, а до плагіату – аспіранти й докторанти та науково-педагогічні працівники [8].

Джеймс Ланг у своїй монографії «Уроки шахраювання» розглядає типові світові тенденції у сфері академічної недоброчесності й робить висновок, що до шахраювання здобувачів освіти підштовхують такі риси системи навчання:

1. Акцент на дотримання зовнішньої форми.
2. Надвисокі ставки, велике значення результату (наприклад, іспиту).
3. Зовнішня мотивація до успіху.
4. Низькі очікування в плані успішності своїх результатів [15].

Відповідно, основними способами відходу від шахрайських практик Ланг називає:

1. Акцент на оволодінні майстерністю.
2. Зниження ваги формального результату для тих, хто навчається.
3. Перехід до внутрішньої мотивації.
4. Навіювання учням віри в свої сили й можливості [15].

Тетяна Ярошенко, замислюючись над причинами академічної недоброчесності українських студентів, наголошує, що більшість із них просто ніхто не ознайомив із правилами цитування, не довів до їх відома шкідливості плагіативних практик і не пояснив, що їх застосування загрожує серйозними санкціями. До наших днів на загальну атмосферу навчання впливає закорінений у традиції радянського колективізму принцип «кругової поруки» – намагання у межах академічної групи толерувати й підтримувати недоброчесні дії один одного. Дослідниця наполягає на необхідності проведення просвітницької роботи в галузі виховання у здобувачів вищої освіти навичок доброчесної навчальної й наукової діяльності [9].

2. Таксономія навчальних цілей та результатів Бенджаміна Блума.

У 1956 році американський психолог і педагог Семюель Бенджамін Блум видав книгу «Таксономії освітніх цілей: класифікація освітніх цілей» (1 том), у якій запропонував класифікацію («таксономію») цілей навчання за різними рівнями функціонування пізнавальних процесів і спробував упорядкувати уявлення про психічні процеси обдарованих студентів і учнів.

Укладаючи цю класифікацію, Блум виходив із ідеї наявності трьох важливих аспектів навчальної діяльності – когнітивного, афективного й аспекту рухових навичок. Когнітивний він визначав як такий, що стосується пригадування чи отримання певних знань і розвитку інтелектуальних навичок і здібностей. Основна частина таксономії Блума базується саме на

цьому аспекті навчання, адже саме він є найпростішим для реалізації у вигляді навчальних завдань і формування навчальних планів.

Другий, афективний, аспект включає цілі, що обґрунтовують зміни в зацікавленнях, особистих ставленнях і цінностях, розвиток захоплень і шляхи адекватного пристосування до обставин. Ураховувати цей аспект у викладацькій діяльності досить важко, адже психіка студента або учня – не відкрита книга, й учитель не може бути певним щодо повного розуміння цих складових даного аспекту. Тож Блум наголошує на потребі розвивати надалі дослідження цього аспекту, але визнає, що в його таксономії цілі, зумовлені названими складовими, здобувають мінімальний вияв. Так само науковець визнає своє безсилля й щодо третього аспекту навчальної діяльності, оскільки дослідження рухових навичок та узгодження його результатів з даними вивчення двох інших аспектів є досить складним і багатовимірним завданням, реалізація якого для науки ще попереду.

У своїй таксономії Блум виокремлює сім різновидів (рівнів) навчальних завдань або цілей: три простіших і три складніших. До простіших зараховано знання, розуміння й застосування.

Рівень **знань** передбачає можливість учня запам'ятати й згодом відтворити зміст отриманої в процесі навчання інформації, зокрема, фактів, понять і теорій.

Рівень **розуміння** реалізується у спроможності студентів (учнів) до сприйняття матеріалу навчання з подальшим викладом засвоєного в інших формах (перефразовуючи, створюючи графіки, таблиці тощо), а також до осмислення й прогнозування щодо подальшого розвитку ситуації на основі отриманих знань.

Рівень **застосування** виражається в умінні застосовувати отримані раніше теоретичні знання в практичній площині, розв'язувати прикладні завдання на основі набутих знань.

Три складніших рівня навчальних цілей включають у себе рівень аналізу, синтезу та оцінювання.

Рівень **аналізу** характеризується вмінням студентів бачити структуру явищ, ієрархічну організацію їх складових, умінням розбивати матеріал на окремі компоненти, які характеризуються певними взаємозв'язками та взаємовпливами.

Рівень **синтезу** апелює до вміння поєднати в єдине ціле роздібнених компонентів і отримати нову цілісну структуру з певними новими характеристиками.

Рівень **оцінювання** виражається у вмінні студентів адекватно оцінювати явища на основі певних засвоєних ними критеріїв і формулювати оцінні судження й висновки [10].

Нарощування компетентностей, отриманих студентами під час навчання дає змогу переходити від простіших, опанованих, рівнів, до вищих і складніших. По суті, прояви студентом недоброчесності сигналізують про небажання рухатися від простіших до складніших рівнів наведеної таксономії.

Євген Ніколаєв, апелюючи до таксономії Блума, рекомендує викладачам при укладанні навчальних завдань запобігати можливій недоброчесності при їх виконанні студентами. Зокрема, дослідник закликає при формулювання завдань застосовувати третій і вище рівні таксономії Блума. Адже завдання на рівнях знання й розуміння за своєю специфікою легко надаються до копіювання відповіді в Інтернеті, і перед спокусою такого недоброчесного виконання студентів важко встояти. Також Є. Ніколаєв зауважує, що формулювання завдання вищого рівня все одно обов'язково передбачає реалізацію знань, умінь і навичок, отриманих на попередніх рівнях. Оцінювати певну інформацію неможливо без знання, розуміння й здатності застосовувати певний матеріал, а також без навичок аналізу й синтезу отриманої інформації [5].

3. Роль взаємодії особистості й колективу у формуванні доброчесної моделі поведінки в академічному середовищі.

Одним із важливих чинників недоброчесної поведінки в академічному середовищі є конформність. Ця риса характеру визначається як «пристосування думок, суджень або дій у напрямку їх узгодження з (а) думками, судженнями або діями інших людей, або ж (б) нормативними стандартами соціальної групи або ситуації. Конформність включає демонстрацію тимчасової згоди (поступливості) або ж більш тривале пристосування (перетворення)» [12].

Кусума Деві Даміянті і співавтори визначають набір чинників конформності в студентському середовищі:

1. Вищий рівень конформності у тих студентів, які мешкають окремо від батьків і, відповідно, більше часу проводять із друзями. Тож цінності, прийняті в середовищі їхніх друзів, впливають і на їхню поведінку, зокрема у сфері освіти, навіть у випадках, коли йдеться про свідомо ризиковані дії та вчинки.

2. У емоційному плані конформність є наслідком сором'язливості й провини і, водночас, зумовлює посилення сором'язливості й провини. Сором

і провину конформна особистість відчуває, коли поводить не за стандартом групи. Недотримання правил (зокрема, академічної доброчесності) є для них меншим гріхом, ніж недотримання групових стандартів. Дослідники звертають увагу на те, що в окремих культурах, схильних до колективізму більше, ніж інші, відторгнення особистості від групи через її індивідуалістські дії є неприпустимим. Механізми посилення конформності через почуття сорому й провини також узалежнюються від рівня самооцінки індивіда.

3. Конформність виступає способом подолання невпевненості, яку відчуває індивід, чия думка відрізняється від колективної.

4. Конформність здобуває підживлення у випадку, коли індивід має можливість протягом довгого часу спостерігати патерни поведінки авторитетної для нього особистості. Те, що сприймається багаторазово, починає засвоюватися як поведінкова норма, яку треба наслідувати.

5. На конформність впливає соціальний статус учасників взаємодії. Як правило, індивіди з нижчим соціальним статусом наслідують поведінку індивіда з вищим соціальним статусом (звісно, винятки цілком можливі) [14].

Причому дослідження Коскан Канан показало цікавий результат щодо співвідношення конформності особистості у стосунках зі старшими родичами й начальством і її конформності у колективі ровесників. Результатами досліджень було доведено, що навіть конформна поведінка юнака або дівчини по відношенню до батьків або представників адміністрації закладу вищої освіти не є запорукою дотримання вимог академічної доброчесності. Адже визначальною в цій ситуації все ж таки є конформність, демонстрована в студентському колективі (або колективі друзів-однолітків). І якщо такий колектив тяжіє до порушень доброчесної поведінки в навчанні, то конформна особистість швидше прийме його пріоритети, а не пріоритети «дорослих» [13].

Тож у життєвій ситуації, яка зумовлює конформну поведінку, студент може підпасти під вплив колективу або окремих його представників і обрати стратегію недоброчесної поведінки у навчанні. Оскільки студенти закладів вищої освіти – дорослі самостійні люди, адміністрації ЗВО й викладачеві коригувати подібну ситуацію важко. Особливого значення в подібних випадках набуває діяльність кураторів груп і проведення виховної роботи викладачами з навчальних дисциплін.

4. Наслідки недоброчесного навчання для особистості й суспільства.

Наслідки недоброчесного навчання студентів у закладі вищої освіти можуть бути очевидними (у випадку, якщо порушників викрито і покарано) або не такими очевидними (якщо шахраювання не було викрите). Проте ці

наслідки такі є, і вони неминучі – як для самих здобувачів освіти, так і для їхніх викладачів і суспільства в цілому.

Як влучно зазначає Тіто Моралес, «є одна спільна річ, яка поєднує політика, який бреше під присягою, спортсмена-мільйонера, дискваліфікованого за порушення, артиста-наркомана. Спільна риса – це те, що всі вони під час навчання не вбачали нічого поганого в брехні й шахрайстві» [16].

Академічна недоброчесність підриває самі основи освіти як такої, адже, як зазначено у «Глосарії Інституту статистики ЮНЕСКО», в її сферу входять «процеси, за допомогою яких суспільства навмисно передають свої накопичені інформацію, знання, розуміння, ставлення, цінності, навички, компетентності та поведінку між поколіннями. Це передбачає комунікацію з метою навчання» [цит. за: 1].

Академічна недоброчесність, виступаючи породженням викривлених морально-етичних цінностей сучасного суспільства, у свою чергу, породжує деформацію морально-етичних орієнтирів молоді. Випускники університету, навчання яких базувалося на недоброчесності, продовжують застосовувати нечесні практики у своїй подальшій професійній діяльності. Дослідники стверджують, що нечесність у навчанні формує нереалістичний негативний образ ділової людини [11].

Випускники, які припускалися нечесності у своїй навчальній діяльності й сприймали її як норму, у професійній діяльності частіше стикаються з проблемою нездатності активно й цілеспрямовано працювати для досягнення мети. Вони більше схильні до фрустрації у випадках виконання складних завдань, які потребують повної професійної віддачі. Такі фахівці у виборі оптимального професійного середовища тяжіють до колективів із низькими моральними стандартами.

Також нечесність студентів у навчанні створює проблеми для професорсько-викладацького складу закладів вищої освіти, сприяючи формуванню навчального середовища, в якому не цінується знання й не ставиться за мету набуття належних професійних компетентностей. Часті випадки шахрайства у навчанні підривають довіру викладачів до аудиторії, сприяють їх професійному вигоранню. За даними опитування [17], 77 % викладачів вважають, що «мати справу зі студентських шахрайством – один із найнеприємніших аспектів викладацької роботи».

Часті випадки академічної нечесності підривають репутацію навчального закладу. Університети, втягнуті у скандали у зв'язку з недоброчесною поведінкою членів академічної спільноти, менш привабливі для абітурієнтів, грантодавців, потенційних партнерів у всіх сферах.

Використані джерела

1. Бахрушин В. Терміни та визначення у правовому регулюванні освіти. Освітня політика. Портал громадських експертів. Опубліковано 11.02.2016 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/609-termini-ta-viznachennya-u-pravovomu-regulyuvanni-osviti>
2. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор. В.Г. Кремень. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
4. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Електронне видання. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxbq9/view
5. Ніколаєв Євген. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? *Освітня політика*. 09.02.2018 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/YAk-prosuvati-czinnosti-AD-u-vishah.pdf>
6. Онищенко Оксана. Чому студенти списують. *Дзеркало тижня*. Випуск № 24, 22–25 червня 2019 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/chomu-studenti-spisyuyut-315210.html>
7. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий концепт. *AcademiQ*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chy-diyevyj-kontsept/>
8. Стеченко О. В. Проблема академічної чесності в навчальному процесі та науці: досвід *Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*. *Медична освіта*. 2016. № 3. С. 93-98.
9. Ярошенко Тетяна. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна – США). *Освітній портал*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/2.html>
10. Bloom, B. S. (Ed.). *Taxonomy of educational objectives, handbook I: Cognitive domain*. New York: David McKay. 1956.
11. Cole B.C., Smith D.L. Perceptions of Business Ethics: Students Vs. Business People. *Journal of Business Ethics*. 1996. № 15 (8). Pp. 889–896.

12. Conformity. APA Dictionary of Psychology. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://dictionary.apa.org/conformity>
13. Coşkan Canan. The effects of self-control and social influence on academic dishonesty: an experimental and correlational investigation. Thesis submitted for the degree of Master of Sciences in Psychology. Bielefeld University. 2010. 151 p.
14. Damajanti Kusuma Dewi, Nimatus Solichah, Rizky Oktaviani Cahyaningsih, Ayu Bulan Permata Putri. The Conformity Profile of Higher Education Students. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Volume 387. Pp. 261–263.
15. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
16. Morales T. School Cheating as Social Corrosion. *Christian Science Monitor*. 2000. № 92 (199). Pp. 37–49.
17. The Effects of Academic Dishonesty. *K12 Academics*. <https://www.k12academics.com/Academic%20Dishonesty/effects-academic-dishonesty>

Контрольні питання

1. Перерахуйте фактори сучасної кризи академічної доброчесності. Які з них вважаєте найбільш впливовими? Аргументуйте свою точку зору.
2. Які риси системи навчання підштовхують здобувачів освіти до академічного шахраювання?
3. Які основні способи відходу від шахрайських практик можете назвати?
4. Проаналізуйте складові таксономії навчальних цілей Бенджаміна Блума.
5. Як застосовувати знання таксономії навчальних цілей Бенджаміна Блума при укладання завдань, які стимулюють до максимально доброчесної діяльності?
6. Проаналізуйте чинники формування конформності як особистісної риси в студентському середовищі.
7. Перерахуйте наслідки академічної недоброчесності для особистості, закладу вищої освіти й для суспільства в цілому.
8. Чим зумовлюється рівень схильності студента до проявів академічної нечесності?

Тема 6. Способи запобігання проявам академічної нечесності: засвоєння світової практики в Україні, досвід ЗДМУ

1. Кодекси честі закладів вищої освіти за кордоном і в Україні.
2. Проблема балансу між довірою до студента й суворою регламентацією дотримання принципів академічної доброчесності в ЗВО.
3. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP).
4. Запобігання проявам нечесності й санкції щодо неї в ЗДМУ

1. Кодекси честі закладів вищої освіти за кордоном і в Україні.

Одним із дієвих засобів урегулювання питань, пов'язаних із дотриманням академічної доброчесності у вищій освіті є запровадження кодексів академічної доброчесності (кодексів честі) в кожному окремому ЗВО. Ці документи, колегіально прийняті у закладах вищої освіти, включають перелік норм і вимог щодо питань доброчесності й регламентують санкції, до яких вдаються при порушенні цих норм і вимог.

Анатолій Мельниченко дає таке визначення кодексу честі: «Кодекс честі в академічному середовищі розуміється як документ, що містить сукупність норм і правил поведінки членів академічної громади, яких повинні дотримуватися всі без винятку її члени. Кодекси честі регламентують нормативну і визначають ціннісну складові регулювання поведінки представників наукової або освітянської спільноти» [2].

Дональд МакКейб і Гарі Павела стверджують, що запровадження кодексів честі в закладах вищої освіти сприяє ствердженню категорії честі (доброчесності) як інтегративної для академічної спільноти закладу. Можливо, тому якнайкраще вони діють у порівняно невеликих навчальних закладах, де навчаються місцеві мешканці. Проте науковці зазначають, що для ґрунтовного засвоєння вимог і правил кодексів іноді може знадобитися досить багато часу [10].

Еґор Стадний, розглядаючи світову практику запровадження й функціонування кодексів честі, сформулював свої висновки у документі під назвою «Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах» [6]. Науковець зазначає, що загальноприйнята практика передбачає два варіанти кодексів: один для всіх учасників освітнього процесу (професорсько-викладацький склад, здобувачі освіти, адміністрація) і окремі кодекси для кожної групи учасників. Кодекс повинен містити перелік різновидів порушень академічної доброчесності,

процедури запобігання їх появі й перелік санкцій, які вживаються щодо порушень і порушників академічної доброчесності. Прийняттю кодексу може передувати обговорення його положень (у фокус-групах, на загальних зборах, вченій раді тощо). Є. Стадний наголошує на необхідності узгодження кодексів честі з іншою внутрішньою нормативною документацією закладу вищої освіти, зокрема, Статутом ЗВО. У кодексі честі, крім звичайних санкцій щодо порушення академічної доброчесності, можуть бути прописані механізми реагування на деякі різновиди порушень, які недостатньо висвітлені й деталізовані в законодавстві України. Кодекс честі має обумовлювати створення органу, відповідального за розгляд випадків порушень доброчесності (наприклад, у Запорізькому державному медичному університеті таким органом є Комісія з академічної та наукової доброчесності).

На сьогодні більшість закладів вищої освіти України мають і застосовують кодекси академічної доброчесності або колегіально прийняті документи, які виконують функції такого кодексу. Зокрема, в Запорізькому державному медичному університеті це «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті».

Олена Слободянюк виокремлює три основні проблеми, пов'язані з повсюдним запровадженням українськими закладами вищої освіти кодексів академічної доброчесності. Перша, на її думку, полягає у імплікованості ухвалення подібних кодексів «згори», а не визрівання потреби в них на основі розвитку внутрішньоуніверситетської академічної культури. Другу проблему науковиця вбачає в тому, що наявні кодекси навряд чи відбивають думку більшості, адже, прийняті в авральному порядку, вони не пройшли стадій належного обговорення за участі всієї академічної спільноти. І третя проблема полягає у відсутності унікального підходу, специфічного контенту, адже заклади вищої освіти можуть і повинні творити свій власний, неповторний набір засобів запровадження тих універсальних вимог до академічної доброчесності, що закріплені в ст. 42 закону «Про освіту» [5].

Проте робота у сфері запровадження й удосконалення кодексів академічної доброчесності на сьогодні ведеться досить активно, і вже останніми роками спостерігаємо поступове наближення світових вимог і стандартів у цій сфері до практики освітньої діяльності в конкретних закладах вищої освіти України.

2. Проблема балансу між довірою до студента й суворою регламентацією дотримання принципів академічної доброчесності в ЗВО.

Довіра є важливим складником системи цінностей академічної доброчесності. Зокрема, в «Глосарії з академічної доброчесності» (фонд Erasmus+ та проєкт “European Network for Academic Integrity”) міститься таке визначення довіри: «Принцип, за яким усі учасники освітнього й наукового процесу можуть бути твердо переконаними в надійності, правдивості й чесності один одного і взаємодіяти виходячи з цього переконання. Отже, учасники можуть довіряти іншим і, своєю чергою, очікувати довіри від інших» [15].

У контексті потреби дотримання демократичних цінностей та етики поведінки в закладі вищої освіти актуалізується проблема узгодження концепції взаємної довіри між викладачем і студентом і потреби в постійному контролі за дотриманням академічної доброчесності.

Зокрема, цю проблему у своїй книзі «Academic dishonesty: an educator’s guide» [13] піднімають Бернард Вітлі й Патрисія Кейт-Шпігель. Дослідники характеризують як некомфортний для викладача стан перманентної підозріливості й очікування можливої недоброчесності студента, проте вказують на руйнівні наслідки нечесної поведінки окремих студентів як для їхніх дисциплінованих колег, так і для викладачів. Б. Вітлі й П. Кейт-Шпігель вважають найефективнішою таку систему освіти, де довіра є обов’язковою й фоновною складовою навчального процесу, в якому доброчесність запроваджується через відкритість і публічність обговорень правил чесного навчання й випадків їх порушень, а також через обумовлення максимально конкретних процедур викриття нечесності.

Джеймс Ланг у своїй розвідці «Cheating Lessons» [9] яскраво ілюструє принцип дії довіри педагогічним експериментом, який північноірландські психологи провели в 2010 році. «Піддослідні», діти 5–9 років повинні були попасти м’ячем у віддалену мішень, стоячи до неї спиною. За успішний кидок вони отримували солодощі. Дітей було поділено на три групи: за першою весь час спостерігала доброзичлива мовчазна жінка; за другою ніхто не спостерігав – діти були в кімнаті самі; третій групі було оголошено, що за ними спостерігає така собі «Принцеса Еліс», яку вони не бачать. За результатами відеозапису стало ясно, що найменше шахраювали діти з першої групи, які бачили, що за ними спостерігають, і ті діти з третьої групи, які повірили в існування «Принцеси Еліс». Тобто, для дотримання правил

необов'язково фактично здійснювати контроль, достатньо дати зрозуміти, що цей контроль існує.

Можемо узагальнити, що довіра в системі вищої освіти не повинна ототожнюватися з безконтрольністю (яка сама по собі може спровокувати до шахраювання навіть добросовісного, але низькомотивованого студента). Проте заходи контролю за академічною доброчесністю повинні бути чітко обумовленими, оголошеними наперед при вивченні кожної навчальної дисципліни, й застосовуватися безсторонньо до всіх здобувачів освіти. Також великого значення набуває відкритість системи оцінювання, інформування студентів про критерії оцінювання й вимоги до чесного навчання, оприлюднювані, зокрема, у силабусах із дисциплін.

3. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP).

У зв'язку із поступовою інтеграцією України у світовий освітньо-науковий простір останніми роками помітно активізувалася робота з підвищення рівня академічної доброчесності закладів вищої освіти. Просвітницьку діяльність щодо правил дотримання академічної доброчесності, причин і наслідків її порушення, санкцій до порушників веде Міністерство освіти і науки України, проводячи інструктаж і моніторинг із зазначеного питання, роз'яснюючи незрозумілі аспекти нормативної бази.

Активна робота із імплементації доброчесних освітніх практик проводиться й Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти. Зокрема, в НАЗЯВО розроблені «Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності» (29.10.2019 року). На дотримання вимог доброчесної діяльності Агентством прийнято «Кодекс академічної доброчесності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти» і «Декларацію про дотримання академічної доброчесності» й створено Комітет з питань етики, завданнями якого є розгляд звернень, заяв і скарг щодо недотримання академічної доброчесності, взаємодія з апеляційним комітетом із цього питання, взаємодія з іншими комітетами щодо створення нормативної бази у цій сфері, співпраця з підкомісією 303 «Академічна доброчесність» НМК 15 МОН задля створення загальнодержавної бази щодо забезпечення академічної доброчесності тощо.

Особливу нішу в просуванні принципів академічної доброчесності, а також у розробці і реалізації нормативної бази з цього питання займає

реалізований Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України та підтримки Посольства США в Україні Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), який має на меті формування академічної культури загалом і академічної доброчесності зокрема задля успішного провадження реформ із інтеграції України у світовий освітній простір. Метою Проекту є «об'єднати професійну спільноту освітян для обміну досвідом та співпраці задля інституціоналізації принципів академічної доброчесності в системи середньої та вищої освіти України».

Протягом 2020-2022 років у межах діяльності Проекту заплановано:

- надавати свою підтримку 60 відібраним університетам задля створення ефективної моделі внутрішнього моніторингу якості освіти та впровадження принципів академічної доброчесності;

- працювати над розвитком спроможностей Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) та розробкою єдиного системного підходу для реалізації законодавчих ініціатив та вимог щодо академічної доброчесності в університетах;

- надавати українським освітянам рекомендації та навчання з розвитку та упровадження сучасних методик викладання, практик перегляду та адаптації навчальних програм, що забезпечуватимуть дотримання академічної доброчесності у системі середньої освіти України [14].

На сьогодні в межах Проекту проведено моніторингові дослідження з питань академічної доброчесності, лекції, вебінари, круглі столи, конференції, створено мережу онлайн-ресурсів із названого кола питань, видано наукову й методичну літературу.

4. Запобігання проявам нечесності й санкції щодо неї в ЗДМУ.

У Запорізькому державному медичному університеті здійснюється постійний контроль за дотриманням академічної доброчесності у навчальній, науковій і викладацькій діяльності. Аспекти доброчесного навчання, виконання завдань поточного й підсумкового контролів обговорюються зі студентами в рамках дисциплін навчального плану. Об'єктом спеціального вивчення вищезгадані питання виступають у запропонованому курсі «Академічна доброчесність».

Особлива увага приділяється цьому питанню в контексті підготовки студентів і інтернів до Медичних ліцензійних іспитів Крок, Міжнародного

іспиту з основ медицини (IFOM), Єдиного державного кваліфікаційного іспиту (ЄДКІ), об'єктивного структурованого клінічного іспиту (ОСКІ).

Основні аспекти реалізації вимог доброчесного навчання й викладання в ЗДМУ концептуалізовано в документі, який виконує функції «кодексу честі» закладу вищої освіти – в «Положенні про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті» (із його текстом можна ознайомитися за [лінком: http://nmv.zsmu.edu.ua/upload/normatyvni_dokumenty_zdmu/polozhennia_pro_akadem_dobroch_zdob_osv_ta_npp.pdf](http://nmv.zsmu.edu.ua/upload/normatyvni_dokumenty_zdmu/polozhennia_pro_akadem_dobroch_zdob_osv_ta_npp.pdf)).

«Положення...» містить перелік порушень академічної доброчесності, неприйнятних у навчанні, викладанні й науковій діяльності в ЗДМУ, рекомендації й приписи щодо дотримання вимог доброчесності здобувачами вищої освіти закладу, науково-педагогічними працівниками, вченими при виконанні наукових робіт різного рівня, перелік санкцій, які вживаються щодо порушників академічної доброчесності.

Також у «Положенні...» обумовлюються основні складові політики академічної доброчесності ЗДМУ та обґрунтовується створення Комісії з питань академічної та наукової доброчесності, конкретизуються повноваження її членів і склад Комісії.

Використані джерела

1. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (із змінами і доповненнями). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Мельниченко А. Кодекс честі як інструмент дотримання академічної чесності науковця і освітянина. *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Київ: Таксон, 2016. С. 171–183
3. Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://aspdoc.zsmu.edu.ua/upload/files/doslid/akademdobro/polozh_akadem_dobroch_ZSMU.pdf
4. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (29.10.2019 року). Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. [Електронний ресурс] Режим доступу:

- <https://naqa.gov.ua/%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bc%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b0-%d0%b4%d0%be%d0%b1%d1%80%d0%be%d1%87%d0%b5%d1%81%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c/>
5. Слободянюк О. М. Стан дослідження проблеми забезпечення академічної доброчесності у вищій освіті України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Випуск 70. С. 236–240.
 6. Стадний Єгор. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByYt3wkv0LOAd282OEtWaTJwX1U/view>
 7. Arnold R., Bigby L., Jinks M., Martin B. Is there a relationship between honor codes and academic dishonesty? *Journal of College and Character*. 2007. № 8(2). Pp. 1–20.
 8. Bisping T., Patron H., Roskelley K. Modeling academic dishonesty: the role of student perceptions and misconduct type. *Journal of Economic Education*. 2008. № 39(1). Pp. 4–20.
 9. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
 10. McCabe D., Pavela G. Some good news about academic integrity. *Change: The Magazine of Higher Learning*. 2000. № 32(5). Pp. 32–38.
 11. Statistics. International Center for Academic Integrity. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.academicintegrity.org/statistics/>
 12. Schemo Diana Jean. University of Virginia Hit by Scandal Over Cheating. *The New York Times*. May 10, 2001. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.csie.ntu.edu.tw/~lyuu/virginia.html>
 13. Whitley Bernard E., Keith-Spiegel Patricia. *Academic dishonesty : an educator's guide*. L. Erlbaum, 2002. 169 p.
 14. AcademiQ. [Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP)]. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://saiup.org.ua/pro-proekt/>
 15. Tauginienė L, Gaižauskaitė, I, Glendinning, I, Kravjar, J, Ojsteršek, M, Ribeiro, L, Odiņesa, T, Marino, F, Cosentino, M, Sivasubramaniam, S. Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2018/02/GLOSSARY_final.pdf

Контрольні питання

1. Яке призначення кодексів академічної доброчесності (чесності) в закладах вищої освіти?
2. Які існують різновиди кодексів чесності? Яка процедура прийняття кодексів?
3. Які основні проблеми прийняття кодексів чесності в українських закладах вищої освіти?
4. У чому полягає суперечність принципу довіри до студента й потреби контролю за дотриманням академічної доброчесності?
5. Що викладачі закладу вищої освіти можуть зробити для запобігання проявам академічної нечесності під час підсумкових контролів?
6. Які завдання реалізує Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP)?
7. Які засоби сприяння дотриманню академічної доброчесності передбачено в Запорізькому державному медичному університеті?
8. Яке основне призначення «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті»? Проаналізуйте його структуру.

Тема 7. Правила академічного письма. Академічна доброчесність в умовах дистанційного навчання

1. Основні характеристики наукового стилю мовлення й академічного письма.
2. Правила цитування чужого тексту при створенні власного. Оформлення посилань на джерела інформації.
3. Правила пошуку в мережі Інтернет валідних джерел підготовки до занять.
4. Проблеми з дотриманням академічної доброчесності, пов'язані з роботою в Інтернет-середовищі.

1. Основні характеристики наукового стилю мовлення й академічного письма.

Загальнопоширеним стандартом у навчальній і науковій діяльності студентів є використання наукового стилю мовлення в його усному й писемному варіантах. З визначенням Л.І.Мацько та Л.В.Кравець, «науковий стиль є функціональним різновидом літературної мови, яка використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі освіти і науки» [7].

Студентські тексти, написані науковим стилем, мають на меті розкрити читачеві (у нашому випадку здебільшого викладачеві) сутність певних понять або явищ, їх структуру й місце в загальній системі певних наук, надати зразки й аналіз практичної реалізації аналізованих феноменів.

Науковий стиль виконує такі основні функції (за О.М. Семенов):

- 1) інформативну (комунікативну), сутність якої полягає в повідомленні адресатові певних даних у зрозумілій для його сприйняття формі;
- 2) епістемічну, реалізовану в з'ясуванні й науковому поясненні сутності явищ, обґрунтуванні висунутих гіпотез, систематизації та класифікації явищ і понять;
- 3) перформативну, пов'язану із устанавленням певних фактів і зв'язків між ними засобами мовлення;
- 4) функцію аргументованого доказу, виражену в здатності аргументувати істинність нових фактів [10].

Науковий стиль реалізується у наборі конкретних жанрів (тобто, форм організації матеріалу), первинних і вторинних за ступенем узагальнення.

Первинні жанри покликані викладати наукові відомості, отримані безпосередньо в процесі наукових досліджень. До таких жанрів належать дисертації (доктора, кандидата наук, доктора філософії), монографії, кваліфікаційні роботи магістра, дипломні роботи, наукові статті, наукові доповіді. У структуру діяльності студента включено такі традиційні первинні жанри, як кваліфікаційна робота магістра, можливо, наукова стаття й доповідь.

Найскладнішим жанром наукового стилю, який, за нормами навчального плану, треба опанувати здобувачеві вищої освіти, є кваліфікаційна робота магістра. Вона є першим масштабним самостійним і оригінальним дослідженням студента, має бути написана на актуальну тему й містити як огляд уже опублікованих праць щодо певної наукової проблеми, так і власне дослідження магістранта, результати якого є новітнім внеском у сучасну науку (нехай наукова новизна поки що є й мінімальною, але вона визначає цінність і рівень виконання магістерської роботи).

Вторинні жанри наукового стилю мають на меті виклад змісту текстів, первинних за жанром. Це, зокрема, конспекти, реферати, анотації, рецензії, тези, огляди, звіти, резюме, протоколи тощо.

Крім реалізації в конкретних жанрах, науковий стиль використовується при виконанні різного роду навчальних завдань із дисциплін. Усний різновид стилю реалізується не тільки при виступах на наукових заходах, а й в усних відповідях на навчальних заняттях.

Сфера й специфіка умов використання тексту зумовлює поділ наукового стилю на підстили:

- власне науковий підстиль (реалізується в таких жанрах, як дисертація, монографія, стаття, наукова доповідь, тези);
- науково-інформативний підстиль (прикладом його є жанри реферату, огляду, анотації, резюме);
- науково-довідковий підстиль (втілюваний у жанрах довідника, словника, каталогу);
- науково-популярний підстиль (використовується при повідомленні наукових даних нефахівцям, зокрема, в книгах, науково-популярних статтях, просвітницьких лекціях);
- науково-навчальний підстиль (реалізується при написанні підручників і посібників, лекцій тощо);
- науково-технічний підстиль (використовується у виробничо-професійній сфері) [3].

Основними ознаками наукового стилю є термінологічність, чіткість і однозначність формулювань, точність, абстрагованість, високий рівень узагальнення, аргументованість і логічність викладу матеріалу, лаконізм форми, нормативність, предметність, використання мовних кліше.

Наразі в україномовному освітньому середовищі активно використовується термін «академічне письмо» на позначення стилю мовлення, який використовується при виконанні письмових робіт під час навчання, а також при усних відповідях на заняттях і заходах контролю в закладах вищої освіти. Це поняття запозичене із англomовного дискурсу, де словосполучення «academic writing» є загальноживаним у цьому контексті.

Варто зазначити, що академічне письмо має в основі своєї текстуальної реалізації науковий стиль із наведеними вище його рисами, а саме власне науковий та науково-інформативний підстили. Але також важливо усвідомити, що це поняття є дещо ширшим за поняття наукового стилю й виходить за межі суто лінгвістичних аспектів комунікативної діяльності.

Зокрема, академічне письмо у своїй основі апелює до навичок не тільки створення, а й критичного сприймання (рецепції) тексту, а також викладу у власних текстах не тільки фактичного матеріалу, а й своїх оцінок, поглядів, авторської позиції щодо повідомлюваного.

Світлана Ревуцька наводить три складові вмінь, які забезпечують успішне опанування принципами академічного письма:

1) академічну грамотність, яка охоплює навички читання, усного й письмового мовлення відповідно до мети повідомлення, а також навички викладу власних думок за посередництвом лексичних, фразеологічних і синтаксичних складників ведення дискусії або повідомлення сутності дослідження;

2) інформаційну грамотність, що здобуває вияв у орієнтуванні в інформаційних потребах, вмінні добирати адекватні джерела інформації і здійснювати їх оцінку й трансформацію;

3) міжкультурну грамотність, яка реалізується в набутті знань про традиції і цінності в межах окремих культур [1].

Попри те, що академічне письмо насамперед тримає у фокусі уваги роботу автора (в нашому випадку - студента) над текстом, при його викладанні велика увага також приділяється розвитку культури читання академічного тексту, навичок пошуку адекватних джерел інформації.

Зокрема, при сприйнятті джерел інформації для виконання навчальних (наукових) завдань застосовуються такі різновиди читання:

- Переглядове, що має на меті попередній огляд тексту, з'ясування, чи варто в цього заглиблюватися. Це реалізується, наприклад, при читанні анотацій, передмов, окремих фрагментів матеріалу, при ознайомленні зі змістом книги тощо.

- Ознайомлювальне, спрямоване на прочитання тексту для виявлення його головної ідеї, на загальне ознайомлення за змістом.

- Поглиблене читання, яке реалізується в ретельному опрацюванні тексту, аналізі й оцінці його змісту, можливого перечитуванні окремих його фрагментів.

- Аналітико-критичне читання передбачає найвищий рівень осягнення тексту, сортування його змісту відповідно до реалізації навчальних або наукових цілей читача, критичну оцінку з подальшим коментуванням переваг і недоліків або окремих сутнісних аспектів тексту [1].

2. Правила цитування чужого тексту при створенні власного. Оформлення посилань на джерела інформації.

Основна ідея коректного використання чужого доробку при написанні власного тексту – це обов'язкове зазначення авторства чужих ідей, образів або отриманих наукових результатів. Якщо при виконанні студентами завдань поточного й підсумкового контролю матеріал найчастіше являє собою загальновідомі знання й цілком може бути наведений без посилань на першоджерело (яке іноді важко встановити), то при написанні студентських наукових робіт (кваліфікаційної роботи магістра, дипломної або курсової роботи, наукової статті, наукової доповіді) треба неухильно дотримуватися вимог коректного посилання на джерела інформації. Також доречно оформляти свій текст згідно з цими вимогами при виконанні завдань типу написання реферату, звіту або есе.

При написанні студентських наукових робіт треба давати посилання на джерела: 1) які цитуються в тексті; 2) ідеї або висновки яких наводяться в тексті; 3) фактичний матеріал, ілюстрації з яких використовуються в тексті. У такий спосіб забезпечується дотримання етичних принципів наукової роботи й підтверджується достовірність поданої інформації. Якщо здійснюється посилання на паперове джерело інформації, треба вказати сторінку (сторінки), на якій міститься наведений матеріал. Якщо цитована публікація перевидавалася, слід посилатися на останнє її видання.

Наприкінці наукової роботи міститься список використаних джерел, оформлений згідно з чинним на момент написання державним стандартом

(наприклад, ДСТУ 8302: 2015), позиції якого розташовані в алфавітному порядку або за порядком використання в роботі. Після використання інформації з джерела, у тексті роботи в квадратних дужках указуються порядковий номер цього джерела у списку використаних праць та відповідна сторінка. На всі таблиці та ілюстрації, які містяться в роботі, мають бути наведені посилання в її тексті (наприклад: див. табл. 1). Оформляючи список використаних джерел, важливо не припускатися помилок при бібліографічному описі, адже це запорука того, що будь-хто може знайти назване джерело за цим описом. Аби уникнути плутанини при оформленні бібліографії, уже в процесі відбору й вивчення літератури, роблячи виписки, варто вказувати джерело виписаного матеріалу. При інформаційному пошуку не слід обмежуватися лише україно- й російськомовними джерелами, адже сфера науки інтернаціональна за своєю суттю, й певні наукові теорії й ідеї можуть бути висвітлені тільки в закордонних джерелах, ще не перекладених українською. Тож принципово важливим навіть для перших кроків у науці є володіння іноземними мовами (зокрема англійською).

При цитуванні, тобто використанні дослівних фрагментів чужого тексту, цитований уривок слід брати в лапки, а після закриття лапок у квадратних дужках указуються номер джерела та номер сторінки, з якої взято фрагмент (наприклад: [14, с. 263]).

Якщо в цитаті випущено певні слова чи речення, на їх місці слід вставити позначку [...].

При недослівному переказі ідей чужого тексту слід дотримуватися точності думки оригіналу й після завершення цього переказу подати посилання на номер джерела й відповідну сторінку в квадратних дужках.

Якщо при дослівному цитуванні чужого тексту виникає потреба в якийсь спосіб виділити певне слово або речення, після тексту з виділенням у дужках пояснюється, що воно здійснене автором роботи (наприклад: (курсив мій. – Т. Г.) або (підкреслено мною. – Т. Г.) тощо).

Ті джерела, які використовувалися під час підготовки роботи і вивчення теми, обов'язково слід вказувати в списку використаних джерел, навіть якщо прямих посилань на ці джерела, на ідеї, що в них містяться, чи цитувань із них у роботі нема.

Перед процедурою захисту кваліфікаційні роботи магістра перевіряють на плагіат, тому особливу увагу треба приділяти належному оформленню посилань на джерела, адже «запозичений» чужий текст, наведений без лапок і посилання автоматично сприймається як плагіат.

У Запорізькому державному медичному університеті для перевірки на наявність плагіату використовується програма Unicheck (здійснити перевірку можна за посиланням: <https://unicheck.com/uk-ua/free-plagiarism-checker-online>).

Варто пам'ятати, що крім автоматичної перевірки на плагіат, яка виявляє тільки повні текстові збіги, для уточнення характеру виявлених запозичень і для аналізу тексту на предмет прихованих різновидів плагіату (перефразування, переклад з інших мов тощо) кваліфікаційну роботу читають рецензенти – висококваліфіковані фахівці в галузі дослідження. Тож остаточний висновок про добросовісність виконання студентської наукової роботи є узагальненням висновків наукового керівника, викладених у його відгуку, результатів автоматичної перевірки на наявність плагіату й висновку рецензента кваліфікаційної роботи.

3. Правила пошуку в мережі Інтернет валідних джерел підготовки до занять.

Запорукою успішної підготовки до заняття або заходів контролю є використання надійних, валідних джерел інформації. Добір адекватних джерел також перебуває у площині реалізації принципів добросовісності у вищій освіті, адже підготовка за джерелом, яке містить фактичні помилки, плагіат, некоректні посилання, у свою чергу, призводить до викривлення студентом фактичних даних і інформації про авторство матеріалу, тобто мимовільного порушення добросовісності.

Тож зосередимось на способах пошуку матеріалу, потрібного для підготовки до занять.

Як правило, викладачі із кожної навчальної дисципліни на початку навчання орієнтують студентів щодо основних і додаткових джерел матеріалу з предмету, дають список літератури до курсу й адресують до ресурсів кафедри з даної дисципліни, викладених на сервері <http://doc.zsmu.edu.ua/>, а також до ресурсів бібліотеки ЗДМУ – паперових або електронних. Пошук ресурсів другого типу здійснюється через онлайн-каталог (за лінком http://library.zsmu.edu.ua/cgi/irbis64r_14/cgiirbis_64.exe?LNG=&C21COM=F&I21DBN=ZSMUL&P21DBN=ZSMUL&S21CNR=&Z21ID=), де можливий пошук за назвою або прізвищем автора (авторів) книги або статті, або ж за ключовими словами. При пошуку праць професорсько-викладацького складу

ЗДМУ можна звернутися до електронного репозитарію (за лінком <http://dspace.zsmu.edu.ua/?locale=uk>).

У разі потреби розширити коло пошуку й долучити до джерел підготовки додаткові праці, для інформаційного пошуку можна використовувати різноманітні Інтернет-ресурси. Зокрема, існує велика кількість інформаційно-пошукових систем, які дають змогу знайти потрібну інформацію, відштовхуючись або від назви тексту, або від імені автора, або від тематики розшукуваної інформації, або ж від ключових слів.

Інформаційно-пошукові системи на сьогодні дають можливість знайти потрібну інформацію і в традиційному документальному вигляді, і в електронному форматі. Цю інформацію зазвичай можна читати, переглядати і завантажувати.

Найбільш поширеними в Україні є такі інформаційно-пошукові системи, як Google (google.com) – 90,15 % звернень у 2018 році, Bing (bing.com) – 3,23 %, Baidu (baidu.com) – 2,2 %, Yahoo! (yahoo.com) – 2,09 %, Yandex (yandex.ru) – 0,80 %, Shenma (sm.cn) – 0,56 %, DuckDuckGo (duckduckgo.com) – 0,28 %, Naver (naver.com) – 0,17 %, Haosou (so.com) – 0,14 %, Sogou (sogou.com) – 0,12 %, Daum (daum.net) – 0,08 %, Seznam (seznam.cz) – 0,04 %, Mail.ru – 0,04 %, Coccoc (coccoc.com) – 0,01 %, Qwant (qwant.com) – 0,01 % тощо [12].

Статистика звернень до інформаційно-пошукових ресурсів в Україні у 2018 році виглядає так: Google – 87,56 %, Яндекс – 8,75 %, Mail.ru – 8,75 %, Bing – 1,03 %, Yahoo – 0,74 % [12].

На сьогодні досить зручно здійснювати пошук навчальної та наукової інформації через науково-пошукові ресурси Google Scholar, ResearchGate, електронну базу даних медичних і біологічних публікацій PubMed, бібліографічну й реферативну база даних Scopus, платформу Web of Science. Доступ до двох останніх ресурсів можливий на платних або інституційних умовах.

При пошуку інформації слід звертати увагу на характер джерела, надаючи перевагу науковим виданням (оцифрованим чи електронним) із чітко вказаними авторством і вихідними даними: підручникам, довідникам, словникам, атласам, посібникам, науковим статтям і тезам, уміщеним у фахових наукових виданнях. Слід уникати звернення до баз студентських рефератів, адже матеріали, які там викладено, найчастіше не містять коректних посилань на справжні джерела й містять фактичні помилки або хиби, пов'язані із проблемами сканування й розпізнавання матеріалу.

Перш ніж звертатися до знайденого джерела, задля з'язування його надійності варто пересвідчитися, що автором матеріалу є авторитетний науковець або викладач (авторський колектив достатньо авторитетних науковців або викладачів), про що свідчать наведені у праці посада й наукові регалії автора (авторів). Також слід звернути увагу на характер посилань на джерела інформації у знайденій вами праці. Якщо посилання відсутні й весь матеріал подається бездоказово, використовувати цю працю не варто (винятком є словники й довідники, які є синтетичними працями, де посилання не обов'язкові).

При виборі джерел краще обирати новіші видання, адже наука не стоїть на місці й матеріал, поданий у виданнях навіть 30-40-річної давності, може бути вже не актуальним, а іноді – навіть не відповідати новим фактам або контекстам.

При виборі електронних джерел краще звертатися до сайтів і сторінок офіційних наукових (або фахових) установ і організацій, або ж освітніх закладів, адже матеріали, викладені на відкритий доступ такими установами, проходять перевірку різних рівнів (як наукові або навчальні й навчально-методичні тексти).

Грубим порушенням правил академічної доброчесності є звернення до платних сервісів виконання письмових робіт. Крім неприйнятності таких дій із морально-етичних причин, ця практика є непродуктивною в силу того, що роботи, отримані в такий спосіб, часто виконані на низькому або й незадовільному рівні. У підсумку суб'єкт шахраювання через діяльність таких «сервісів» стає об'єктом шахраювання іншого характеру.

4. Проблеми з дотриманням академічної доброчесності, пов'язані з роботою в Інтернет-середовищі.

У нинішній ситуації глобального поширення дистанційних форма навчання, зумовленого пандемією коронавірусу, посилена увага приділяється питанням дотримання вимог академічної доброчесності в процесі онлайн-навчання.

Дороті Джонс наводить дані свого дослідження, за якими серед вибірки студентів онлайн-курсу бізнес-комунікацій 92 % визнали, що їм відомі випадки студентського шахрайства, зокрема плагіату під час дистанційного навчання з дисципліни [14]. З даними статистичних досліджень Врен Аллен Міллз, Дженніфер Петерсон та ін. [17], студенти сприймають онлайн-навчання як таке, де значно легше вдаватися до недоброчесних практик, аніж

при онлайн-навчанні (питання, чи це насправді так, ставиться у роботах під сумнів). Тож закономірно, що переведення занять у дистанційний режим часто сприймається як можливість порушити вимоги доброчесного навчання.

Основними при реалізації практик академічної нечесності під час дистанційного навчання визнаються такі чинники:

- 1) Обмеження можливості взаємодії викладача й студента в комунікативній ситуації «face-to-face».
- 2) Розмаїття технічних можливостей для нечесної поведінки, які виникають у ситуації онлайн-навчання.
- 3) Недостатність механізмів моніторингу діяльності студента під час усього навчального процесу.
- 4) Відсутність нагляду викладача за студентом під час виконання завдань.
- 5) Необмежений доступ студентів до Інтернет-ресурсів.
- 6) Легкий доступ студентів до заборонених зовнішніх джерел підтримки під час виконання навчальних завдань.
- 7) Різні форми тиску, що здійснюється на студентів задля досягнень ними високих результатів [13].

Серед різновидів порушень академічної доброчесності при дистанційному навчанні лідирують: змова, обман, плагіат, маніпулювання технічними засобами й фальшива ідентифікація [16].

Змова

Допомога один одному є поширеною практикою не тільки при онлайн-навчанні, а і при аудиторних заняттях. Найчастіше недоброчесні дії цього характеру плануються заздалегідь. Основними різновидами є організоване шахраювання з метою допомогти один одному та обмін інформацією. Такий різновид порушення можливий, коли студенти вже знайомі між собою. Іноді в групі розробляються цілі алгоритми передачі завдань і відповідей один одному.

Обман

Обман, на відміну від змови, є індивідуальною діяльністю. Він може виявлятися у використанні шпаргалок, отриманих у нечесний спосіб відповідей на завдання (наприклад, від студентів попередніх років навчання), у використанні послуг асистента, який підказує з місця поза полем зору камери тощо.

Плагіат

Більшість завдань, які даються при дистанційному навчанні, є текстуально-орієнтованими. Тому не дивно, що під час їх виконання у студента може виникнути спокуса скопіювати всю відповідь з Інтернету, або принаймні, скопіювати відповідь із кількох джерел методом копіпейсту, без вказівки на авторство джерел. Також можливе використання готових відповідей на аналогічне завдання своїх минулорічних попередників.

Маніпулювання технічними засобами

Як правило, цей різновид порушень стосується намагань виправдати свою неготовність технічними проблемами (відсутність зв'язку, поганий зв'язок), симулювання таких проблем (вимкнення техніки, яка нібито «несправна»), скарг на те, що роботу не вдалося відправити у формі для відповідей через технічні причини тощо.

Фальшива ідентифікація

Цей різновид академічної недоброчесності частіше реалізується під час підсумкових контролів. Студент, не готовий до заходів контролю, намагається залучити до контрольного заходу іншу людину замість себе. При цьому він проходить відеоідентифікацію на початку заходу (іноді – залишається в кадрі протягом усього заходу), а роботу за нього виконує хтось інший. У випадку, якщо викладач не знає особисто на обличчя кожного студента, така маніпуляція використовується частіше.

Проте часто характер порушень академічної доброчесності під час дистанційної форми занять не сильно відрізняється від порушень під час занять аудиторних. Багато в чому здобувачі освіти потребують попередніх роз'яснень для розуміння меж доброчесної й нечесної поведінки й індивідуального підходу при подоланні психологічних і технічних проблем, які насправді можуть поставати перед усіма суб'єктами дистанційної форми освітнього процесу.

Використані джерела

1. Академічне письмо: навч. посібник / Уклад. Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг, 2019. 130 с.
2. Довідник з академічної доброчесності / уклад. : В.Г. Гур'янова, Л.Т. Ониксимова, Н.В. Поберій; за заг. ред. Т. О. Маринич. Суми: Сумський державний університет, 2018. 24 с.

3. Іщенко Н.Г. Жанрова палітра наукової комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Випуск 42. С. 67–69.
4. Колоїз Ж. В. Академічне письмо та риторика : [практикум]. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 196 с.
Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. К.: Академія, 2007. 360 с.
5. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
6. Лист МОН України 15.08.2018 № 1/11-8681 Рекомендації «Щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах». Автори О. Панич, О. Малишев, Ю. Каганов. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
7. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. К.: Академія, 2007. 360 с.
8. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. Електронне видання. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
9. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець. Науковотехнічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 117 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/International%20style%20citations_2017.pdf?id=d1b22a28-96eb-4ca4-9ac7-8e29a393b9fb
10. Семенов О., Фаст О. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. 221 с.
11. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу. К., 2016. 61 с.
12. Юдін А. Пошукові системи світу, статистика 2018. Marketer. 06.06.2018. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://marketer.ua/ua/search-engine-stat-2018/>

13. Abdulhafeez M., Asadullah Sh., Quadri N.N., Mohamed R.N.Q. Factors Affecting Academic Integrity in E-Learning of Saudi Arabian Universities. An Investigation Using Delphi and AHP. *IEEE Access*. 2020. Vol. 8, Pp. 16259–16268.
14. Jones D.L.R. Academic dishonesty: Are more students cheating? *Business Communication Quarterly*. 2011. Vol. 74. № 2. Pp. 141–150.
15. Mastin, D.F., Peszka, J., Lilly D.R. Online academic integrity. *Teaching of Psychology*. 2009. № 36(3). Pp. 174–178.
16. McGee Patricia. Supporting Academic Honesty in Online Courses. *Journal of Educators Online*. 2013. Vol. 10. No 1. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1004890.pdf>
17. Mills Wren Allen. Academic Dishonesty in Online Education. A Dissertation Submitted ... for the Degree of Doctor of Philosophy. Western Kentucky University. 2010. 195 p.
18. Peterson Jennifer. An Analysis of Academic Dishonesty in Online Classes. *Mid-Western Educational Researcher*. 2019. Volume 31, Issue 1. Pp. 24–36.

Контрольні питання

1. Дайте визначення наукового стилю мовлення.
2. Які функції виконує науковий стиль мовлення?
3. Які жанри наукового стилю мовлення використовуються в студентській навчальній і науковій діяльності?
4. На які підстили поділяється науковий стиль мовлення?
5. Що таке академічне письмо? Які складові навчальних умінь забезпечують успішне опанування принципами академічного письма?
6. Перерахуйте різновиди читання, що використовуються при виконанні навчальних завдань.
7. Наведіть правила посилання на чужий текст.
8. Перерахуйте основні джерела пошуку інформації при підготовці до занять і заходів контролю.
9. Як можна пересвідчитися в надійності знайдених джерел підготовки?
10. Які чинники зумовлюють застосування практик академічної нечесності при онлайн-навчанні?
11. Перерахуйте й проаналізуйте основні різновиди порушень академічної доброчесності при дистанційному навчанні.
12. Як, на ваш погляд, можна запобігти порушенням академічної доброчесності при дистанційному навчанні?

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Під поняттям *академічної спільноти* в курсі «Академічна доброчесність» маються на увазі:
 - а) професори, академіки, члени-кореспонденти;
 - в) особи, які працюють у закладі вищої освіти;
 - с) особи, які беруть участь у навчально-педагогічній та науковій діяльності закладу вищої освіти;
 - д) особи, які беруть участь у роботі вчених рад закладів вищої освіти.

2. Поняттям, що характеризує систему цінностей, традицій і морально-етичних норм поведінки, які функціонують у науково-дослідному закладі або в закладі вищої освіти, є:
 - а) академічна доброчесність;
 - в) академічна спільнота;
 - с) академічна етика;
 - д) академічна культура.

3. У доречному й точному використанні мовних засобів у комунікативних ситуаціях, пов'язаних із реалізацією наукових або навчальних завдань, оприявнюється:
 - а) наративно-цифровий компонент академічної культури;
 - в) аксіологічний і мотиваційно-етичний компоненти академічної культури;
 - с) поведінково-інтерактивний компонент академічної культури;
 - д) мовнокомунікативний компонент академічної культури.

4. Основними фундаментальними цінностями академічної доброчесності є:
 - а) чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, відвага;
 - в) чесність, надійність, справедливість, контроль, відповідальність, відвага;
 - с) увага, етика, вимогливість, повага, відповідальність, відвага;
 - д) чесність, довіра, справедливість, повага, надійність, рішучість.

5. Формуванню в академічній спільності психологічного клімату, який уможлиблює вільний обмін ідеями, сприяє така фундаментальна цінність академічної доброчесності, як:
- a) чесність;
 - b) відвага;
 - c) повага;
 - d) довіра.
6. Покаранням для китайських службовців, які у 1858 році організували шахрайську схему на іспиті держслужбовців, стало:
- a) звільнення з роботи;
 - b) страта;
 - c) довічне ув'язнення;
 - d) переведення на роботу прибиральників.
7. Вдався до наукового шахрайства, розфарбовуючи піддослідних мишей чорним фломастером:
- a) Вільям Саммерлін;
 - b) Сіріл Берт;
 - c) Роберт Фіддіс;
 - d) Вільгельм Конрад Рентген.
8. За результатами лонгітюдного дослідження Дональда МакКейба, визнали, що коїли академічну нечесність у якихось із її форм або спостерігали нечесну поведінку своїх колег:
- a) 38 % студентів;
 - b) 82 % студентів;
 - c) 73 % студентів;
 - d) 63 % студентів.
9. Визначення академічної доброчесності й класифікацію її порушень містить:
- a) Закон України «Про авторське право і суміжні права»;
 - b) Закон України «Про академічну доброчесність»;
 - c) Закон України «Про вищу освіту»;
 - d) Закон України «Про освіту».

10. Аспекти недоброчесності, пов'язані з проблемою плагіювання наукових текстів, регламентуються нормами:
- а) Закону України «Про авторське право і суміжні права»;
 - в) Закону України «Про академічну доброчесність»;
 - с) Закону України «Про вищу освіту»;
 - д) Закону України «Про освіту».
11. Не належить до різновидів порушення академічної доброчесності, згідно з ч. 4 статті 42 Закону України «Про освіту»:
- а) списування;
 - в) фабрикація;
 - с) помилки цитування;
 - д) необ'єктивне оцінювання.
12. «Вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях» – визначення:
- а) списування;
 - в) фабрикації;
 - с) фальсифікації;
 - д) плагіату.
13. Сфабрикував дані про вплив протизапальних нестероїдних препаратів при лікуванні раку ротової порожнини:
- а) Ву-Сук Гванг;
 - в) Вернер Бесводи;
 - с) Йон Судбо;
 - д) Йосітака Фудзі.
14. Рекордсменом за кількістю відкликаних через недоброчесність статей (183) на сьогодні є:
- а) Ву-Сук Гванг;
 - в) Вернер Бесводи;
 - с) Йон Судбо;
 - д) Йосітака Фудзі.
15. «Свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень» – визначення:
- а) підтасування;

- в) фабрикації;
 - с) фальсифікації;
 - д) плагіату.
16. За даними дослідження Хораса Джадсон «Великі зради: обман у науці» Зигмунд Фройд вдавався у своїй науковій роботі до:
- а) обману й плагіату;
 - в) фабрикації й фальсифікації;
 - с) плагіату й фальсифікації;
 - д) плагіату.
17. За даними Відділу академічної доброчесності в Департаменті здоров'я й соціальних служб США, кількість відкоригованих фотозображень у наукових журналах у 2007–2008 роках сягнула:
- а) 5 %;
 - в) 25 %;
 - с) 38 %;
 - д) 68 %.
18. Уперше запровадила процедуру перевірки фотоілюстрацій на предмет виявлення маніпуляцій із зображенням у статтях, поданих для публікації, редакція журналу:
- а) «Molecular and Cellular Biology»;
 - в) «PLoS Medicine»;
 - с) «PLoS Biology»;
 - д) «The Journal of Cell Biology».
19. При підготовці фотозображень до публікації в науковому виданні єдиною правильною стратегією є:
- а) підвищення чіткості зображення;
 - в) додаткове виділення важливих елементів зображення;
 - с) уникання будь-яких правок;
 - д) очищення фону зображення.
20. Відправною точкою поширення маніпуляцій із фотозображеннями в наукових текстах стала:
- а) конкуренція за якість зображення серед науковців;
 - в) поява якісних програм редагування графічних зображень;

- c) криза академічної доброчесності;
 - d) доступність фототехніки.
21. «Надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу» – визначення:
- a) обману;
 - b) фабрикації;
 - c) фальсифікації;
 - d) плагіату.
22. Рештки «пілтдаунської людини» (знахідка – науковий обман 1912 року) насправді виявилися:
- a) скелетом людини й черепом шимпанзе;
 - b) частиною черепа людини й щелепою орангутана;
 - c) щелепою людини й частиною черепа орангутана;
 - d) щелепою горили й частиною черепа людини.
23. Науковий обман із знахідкою «пілтдаунської людини» було викрито:
- a) у 1912 році;
 - b) у 1936 році;
 - c) у 1954 році;
 - d) у 1982 році.
24. Андрій Слюсарчук використовував шахрайські методи для доведення тези про:
- a) безсмертя людини;
 - b) лабораторне походження коронавірусної інфекції;
 - c) безмежність людської пам'яті;
 - d) можливість жити без сну.
25. У 2016 році в Південно-Африканській республіці, у школі в Совето стався скандал через:
- a) необ'єктивність оцінювання відповідей на іспитах;
 - b) практику прийому на роботу вчителів без належних документів про освіту;
 - c) попередній продаж учителями шпаргалок для іспиту;
 - d) хабарництво.

26. За яке з порушень академічної доброчесності передбачається покарання, регламентоване статтями 368, 368-3 й 369 Кримінального кодексу України?
- а) хабарництво;
 - в) фабрикація;
 - с) фальсифікація;
 - д) плагіат.
27. Розслідування ФБР під назвою “Operation Varsity Blues” у 2019 році викрило співпрацю Вільяма Ріка Сінгера на основі хабарництва з:
- а) 30-ма родинами;
 - в) 105-ма родинами;
 - с) 750-ма родинами;
 - д) 1002-ма родинами.
28. «Свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти» – визначення:
- а) обману;
 - в) необ’єктивного оцінювання;
 - с) шахрайства;
 - д) плагіату.
29. Основні функції оцінювання результатів навчання студента (за Н. Ільчинин):
- а) контролююча, навчальна, комунікативна, стимулювально-мотиваційна, виховна;
 - в) діагностична, навчальна, коригувальна, стимулювальна, мотиваційна, виховна;
 - с) контролююча, навчальна, діагностико-коригувальна, стимулювально-мотиваційна, виховна;
 - д) контролююча, розвиваюча, діагностико-коригувальна, стимулювально-мотиваційна, виховна.
30. Для шахраювання на національному іспиті на отримання ліцензії фармацевтів китайській провінції Шаньсі у 2014 році використовувалися:
- а) мобільні телефони;

- в) рації;
 - с) навушники;
 - д) айподи.
31. У індійському штаті Бігар на шкільному іспиті в 2015 році за порушення було:
- а) заарештовано 300 людей і відраховано 750 учнів;
 - в) заарештовано 100 людей і відраховано 910 учнів.;
 - с) заарештовано 300 людей і відраховано 280 учнів.;
 - д) заарештовано 500 людей і відраховано 620 учнів.
32. Перед зимовою сесією 2017 року для студентів КНЕУ імені Вадима Гетьмана:
- а) було проведено інструктаж зі списування;
 - в) було організовано продаж шпаргалок;
 - с) було проведено аукціон із купівлі оцінок;
 - д) було організовано примусове репетиторство.
33. Слово плагіат походить від латинського слова *plagiāre*, що означає:
- а) «позичати»;
 - в) «копіювати»;
 - с) «грабувати»;
 - д) «забирати».
34. «Оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору» – визначення:
- а) обману;
 - в) фабрикації;
 - с) фальсифікації;
 - д) плагіату.
35. «Оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» – визначення:
- а) порушення авторських прав;

- в) академічного плагіату;
 - с) фальсифікації;
 - д) плагіату.
36. До «загальновідомих знань» зараховують дані, наведені більш ніж у:
- а) трьох джерелах;
 - в) п'яти джерелах;
 - с) десяти джерелах;
 - д) п'ятдесяти джерелах.
37. Тотальне компілювання матеріалу неприйнятне в:
- а) звітах;
 - в) кваліфікаційних роботах магістра;
 - с) рефератах;
 - д) есе.
38. Головною вимогою до добросовісного укладання підручників та посібників є:
- а) оформлення посилань на кожен авторський ідею в тексті;
 - в) надання вичерпного переліку використаних джерел;
 - с) виділення цитат відмінним від загального кеглем;
 - д) перефразування цитат.
39. Першим у добу античності проблему плагіату підняв:
- а) Діоген Лаертський;
 - в) Публій Вергілій Марон;
 - с) Марціал;
 - д) Аристофан Візантійський.
40. «Академію ораторів», у якій культивувалося вміння переказувати іншими словами чужий текст, аби видати його за свій власний – «плагінізмус» – у 1655 році заснував:
- а) Мішель Монтень;
 - в) Брунні д'Ареццо;
 - с) Кардинал Ришельє;
 - д) Жан де Судьє.

41. Першим у історії документом, що у певній мірі визнавав авторське право, став:
- а) Статут королеви Анни 1709 року;
 - в) Хартія Організації книговидавців королеви Марії Тюдор 1557 року;
 - с) Декрет Конституційної асамблеї Франції 1791 року;
 - д) Посібник «Шаблони ораторів або спосіб зміни будь-яких творів, листів, проповідей тощо» 1667 року.
42. Вільгельм Конрад Рентген привласнив відкриття радіоактивних променів, здійснене:
- а) Альбертом Ейнштейном;
 - в) Іваном Пулуєм;
 - с) Томасом Едісоном;
 - д) П'єра Ферма.
43. Міністерка освіти ФРН Анетте Шаван у 2012 році мусила піти у відставку через знайдені в її науковій роботі вияви такого різновиду академічної недоброчесності, як:
- а) порушення авторських прав;
 - в) академічний плагіат;
 - с) фальсифікація;
 - д) фабрикація.
44. «Оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів» – це визначення:
- а) шахраювання;
 - в) академічного плагіату;
 - с) фальсифікації;
 - д) самоплагіату.
45. Посилення контролю за випадками самоплагіату в науці відбулося після викриття порушень публікаційної доброчесності:
- а) Йона Судбо;
 - в) Реджинальда Сміта;
 - с) Йосітаки Фудзі;
 - д) Вернера Бесводи.

46. Різновид порушення академічної доброчесності під назвою «нарізка салями» – це:
- а) оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів;
 - в) оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору;
 - с) оприлюднення наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження, та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без зазначення авторства;
 - д) розділення єдиного цілісного дослідження на частини й подача кожної з цих частин як окремого самостійного дослідження.
47. «Виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання» – визначення:
- а) самоплагіату;
 - в) академічного плагіату;
 - с) фальсифікації;
 - д) списування.
48. Більшість учасників опитування «Вища освіта в Україні: громадська думка студентів» (2015) основною причиною свого списування або купівлі навчальних робіт назвали:
- а) відсутністю зв'язку між цими завданнями й майбутньою роботою за фахом;
 - в) простоту й доступність цих дій;
 - с) лінощі;
 - д) відсутність мотивації до навчання.
49. На думку Джеймса Ланга, задля дотримання академічної доброчесності мотивація студентів до успіху навчання має бути:
- а) зовнішньою;
 - в) фінансовою;
 - с) внутрішньою;
 - д) емоційно зумовленою.

50. Який принцип, запозичений із радянських часів, на думку дослідниці Т. Ярошенко, призводить до порушень академічної доброчесності?
- а) «батога й пряника»;
 - в) «розділяй і владарюй»;
 - с) «моя хата скраю»;
 - д) «кругової поруки».
51. При укладанні таксономії навчальних цілей Бенджамін Блум виходив із ідеї наявності трьох важливих аспектів навчальної діяльності:
- а) комунікативного, афективного й аспекту рухових навичок;
 - в) когнітивного, афективного й аксіологічного;
 - с) патріотичного, афективного й морально-виховного;
 - д) когнітивного, афективного й аспекту рухових навичок.
52. Три найпростіші рівні таксономії навчальних цілей Бенджаміна Блума:
- а) рівні аналізу, синтезу й оцінювання;
 - в) рівні знань, розуміння й застосування;
 - с) рівні знань, розуміння й оцінювання;
 - д) рівні аналізу, розуміння й оцінювання.
53. Три найскладніші рівні таксономії навчальних цілей Бенджаміна Блума:
- а) рівні аналізу, синтезу й оцінювання;
 - в) рівні знань, розуміння й застосування;
 - с) рівні знань, розуміння й оцінювання;
 - д) рівні аналізу, розуміння й оцінювання.
54. При формулювання навчальних завдань Є. Ніколаєв рекомендує застосовувати:
- а) четвертий і вище рівні таксономії Блума;
 - в) третій і нижче рівні таксономії Блума;
 - с) третій і вище рівні таксономії Блума;
 - д) п'ятий і вище рівні таксономії Блума.
55. «Пристосування думок, суджень або дій у напрямку їх узгодження з (а) думками, судженнями або діями інших людей, або ж (б) нормативними стандартами соціальної групи або ситуації» – визначення:
- а) безхарактерності;

- в) емоційної залежності;
 - с) конформності;
 - д) конформізму.
56. «Документ, що містить сукупність норм і правил поведінки членів академічної громади, яких повинні дотримуватися всі без винятку її члени» – визначення:
- а) закону про академічну доброчесність;
 - в) колективної угоди;
 - с) кодексу честі закладу вищої освіти;
 - д) кодексу етики закладу вищої освіти.
57. Функції кодексу честі в Запорізькому державному медичному університеті виконує:
- а) «Положення про студентське самоврядування в ЗДМУ»;
 - в) «Положення про організацію освітнього процесу в Запорізькому державному медичному університеті»;
 - с) «Положення про академічну мобільність студентів у Запорізькому державному медичному університеті»;
 - д) «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті».
58. «Принцип, за яким усі учасники освітнього й наукового процесу можуть бути твердо переконаними в надійності, правдивості й чесності один одного і взаємодіяти виходячи з цього переконання» – визначення:
- а) чесності;
 - в) довіри;
 - с) надійності;
 - д) колегіальності.
59. Проєкт, реалізований Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України та підтримки Посольства США в Україні, носить назву:
- а) НАЗЯВО;
 - в) SAIUP;
 - с) SCOPUS;
 - д) Erasmus+.

60. «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті» містить обґрунтування й конкретизацію процедури створення:
- Студентського наукового товариства;
 - Комісії з питань біоетики;
 - Центральної методичної ради;
 - Комісії з питань академічної та наукової доброчесності.
61. «Функціональним різновидом літературної мови, яка використовується з пізнавально-інформативною метою в галузі освіти і науки» є:
- науковий стиль;
 - академічне письмо;
 - науково-популярний стиль;
 - науково-публіцистичний стиль.
62. Основними функціями наукового стилю (за О.М. Семеног) є:
- інформативна, комунікативна, перформативна, функція аргументованого доказу;
 - інформативна, епістемічна, аксіологічна, функція аргументованого доказу;
 - інформативна, епістемічна, перформативна, комунікативна;
 - інформативна, епістемічна, перформативна, функція аргументованого доказу.
63. Вторинні жанри наукового стилю мають на меті:
- виклад змісту оригінальних наукових досліджень;
 - виклад науково-популярних текстів;
 - виклад змісту текстів, первинних за жанром;
 - виклад змісту перекладних наукових текстів.
64. Науковий стиль поділяється на такі підстилі:
- власне науковий, науково-інформативний, науково-довідковий, науково-популярний, науково-навчальний;
 - власне науковий, науково-популярний, науково-довідковий, науково-популярний, науково-навчальний;
 - власне науковий, науково-інформативний, науково-діловий, науково-популярний, науково-навчальний;

- d) науково-інформативний, науково-довідковий, науково-популярний, науково-навчальний, офіційно-діловий.
65. При написанні дисертацій, монографій, статей, наукових доповідей, тез реалізується:
- a) науково-інформативний підстиль;
 - в) власне науковий підстиль;
 - с) науково-популярний підстиль;
 - d) науково-навчальний підстиль.
66. При написанні рефератів, оглядів, анотацій, резюме реалізується:
- a) науково-інформативний підстиль;
 - в) власне науковий підстиль;
 - с) науково-популярний підстиль;
 - d) науково-навчальний підстиль.
67. При написанні довідників, словників, каталогів реалізується:
- a) науково-інформативний підстиль;
 - в) науково-довідковий підстиль;
 - с) науково-популярний підстиль;
 - d) науково-навчальний підстиль.
68. При написанні науково-популярних статей і книг, просвітницьких лекцій реалізується:
- a) науково-інформативний підстиль;
 - в) науково-довідковий підстиль;
 - с) науково-популярний підстиль;
 - d) науково-навчальний підстиль.
69. При написанні підручників і посібників, лекцій реалізується:
- a) науково-інформативний підстиль;
 - в) науково-технічний підстиль;
 - с) науково-популярний підстиль;
 - d) науково-навчальний підстиль.
70. У виробничо-професійній сфері реалізується:
- a) науково-інформативний підстиль;
 - в) науково-технічний підстиль;
 - с) науково-популярний підстиль;
 - d) науково-навчальний підстиль.

71. Стиль мовлення, який використовується при виконанні письмових робіт під час навчання, а також при усних відповідях на заняттях і заходах контролю в закладах вищої освіти носить назву:
- a) науковий стиль;
 - в) академічне письмо;
 - с) науково-популярний стиль;
 - д) науково-публіцистичний стиль.
72. Три складові вмінь, які забезпечують успішне опанування принципами академічного письма (за С. Ревуцькою) – це:
- a) академічна грамотність, інформаційна грамотність та політична грамотність;
 - в) академічна грамотність, інформаційна грамотність та практична грамотність;
 - с) академічна грамотність, інформаційна грамотність та міжкультурна грамотність;
 - д) академічна грамотність, технічна грамотність та міжкультурна грамотність.
73. У орієнтуванні в інформаційних потребах, вмінні добирати адекватні джерела інформації і здійснювати їх оцінку й трансформацію, здобуває вияв:
- a) академічна грамотність;
 - в) інформаційна грамотність;
 - с) міжкультурна грамотність;
 - д) технічна грамотність.
74. У набутті знань про традиції і цінності в межах окремих культур реалізується:
- a) академічна грамотність;
 - в) інформаційна грамотність;
 - с) міжкультурна грамотність;
 - д) технічна грамотність.
75. Різновиди читання, які застосовуються при сприйнятті джерел інформації для виконання навчальних (наукових) завдань:
- a) переглядове, ознайомлювальне, скептичне, аналітико-критичне;
 - в) переглядове, оцінювальне, поглиблене, аналітико-критичне;
 - с) переглядове, ознайомлювальне, поглиблене, аналітико-критичне;
 - д) переглядове, ознайомлювальне, поглиблене, динамічне.

76. Читання, що має на меті попередній огляд тексту, з'ясування, чи варто в цього заглиблюватися, має назву:
- a) переглядове;
 - в) поглиблене;
 - с) ознайомлювальне;
 - d) аналітико-критичне.
77. Читання, спрямоване на прочитання тексту для виявлення його головної ідеї, має назву:
- a) переглядове;
 - в) поглиблене;
 - с) ознайомлювальне;
 - d) аналітико-критичне.
78. Читання, яке реалізується в ретельному опрацюванні тексту, аналізі й оцінці його змісту, можливого перечитуванні окремих його фрагментів, має назву:
- a) переглядове;
 - в) поглиблене;
 - с) ознайомлювальне;
 - d) аналітико-критичне.
79. Найпоширенішою в Україні є інформаційно-пошукова система:
- a) Bing (bing.com);
 - в) Yahoo! (yahoo.com);
 - с) Yandex (yandex.ru);
 - d) Google (google.com).
80. Найпоширенішими порушеннями академічної доброчесності при дистанційному навчанні є:
- a) змова, обман, фабрикація, маніпулювання технічними засобами й фальшива ідентифікація;
 - в) змова, фальсифікація, плагіат, маніпулювання технічними засобами й фальшива ідентифікація;
 - с) змова, обман, плагіат, маніпулювання технічними засобами й фальшива ідентифікація;
 - d) змова, обман, плагіат, списування й фальшива ідентифікація.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

Основна

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Академічне письмо: навч. посібник / Уклад. Ревуцька С.К., Зінченко В.М. Кривий Ріг : 2019. 130с.
3. Довідник з академічної доброчесності / уклад. : В.Г. Гур'янова, Л.Т. Ониксимова, Н.В. Поберій; за заг. ред. Т. О. Маринич. Суми: Сумський державний університет, 2018. 24 с.
4. Колоїз Ж. В. Академічне письмо та риторика : [практикум]. Кривий Ріг : КДПУ, 2018. 196 с.
5. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В. Бахрушин, Є. Ніколаєв. 2019. Електронне видання. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
6. Ревуцька С.К. Курс лекцій з дисципліни «Академічне письмо» / М-во освіти і науки України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, каф. українознавства. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2018. 81 с.

Додаткова

1. Артёмов П., Пак І. Академічна нечесність як елемент академічної культури українського студентства: результати емпіричних досліджень. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. № 37. С. 234–240.
2. В Україні фіксують хабарництво у вишах, – експерт. *Освіта.ua*. 11.07.2016 року. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://osvita.ua/consultations/51795/>
3. Гудстейн Д. Обман в науці. *Морфологія*. 2007. 1, № 4. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://morphology.dp.ua/_pub/sno/metodology/met02.pdf
4. Дворжакова Владіміра, Сморчка Іржі, Видлакова Матина. Рекомендації для покращення якості вищої освіти в Україні. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/>

5. Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; головний редактор. В.Г. Кремінь. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
6. Заброда Д. Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціоналізація : монографія. Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Сімф. : Крим навчпеддержвидав, 2013. 367с.
7. Льчишин Н. М. Загальні принципи методології оцінювання. *Імідж сучасного педагога*. № 3 (180) 2018. С. 9–13.
8. Іщенко Н.Г. Жанрова палітра наукової комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Випуск 42. С. 67–69.
9. Мацько Л.І., Кравець Л.В. Культура української фахової мови: Навч. посіб. К.: Академія, 2007. 360 с.
10. Майже 60 студентів виключили з Гарварду за списування на іспитах. Українські новини. 02 Лютого 2013 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://ukranews.com/ua/news/179895-mayzhe-60-studentiv-vyklyuchyly-z-garvardu-za-spysuvannya-na-istrytakh>
11. Мельниченко А. Кодекс честі як інструмент дотримання академічної честності науковця і освітянина. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Київ: Таксон, 2016. С. 171–183
12. Методичні рекомендації для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/>
13. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі: О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець. Науковотехнічна бібліотека ім. Г.І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. 117 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/International%20style%20citations_2017.pdf?id=d1b22a28-96eb-4ca4-9ac7-8e29a393b9fb
14. Нестеренко Ксенія. Феномен «Доктора Пі»: як ЗМІ та чиновники видали шахраю ліцензію на вбивство. УНІАН. Інформаційне агентство. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/884757-fenomen-doktora-pi-yak-zmi-ta-chinovniki-vidali-shahrayu-litsenziyu-na-vbivstvo.html>

15. Ніколаєв Євген. Як просувати цінності академічної доброчесності в українських університетах? *Освітня політика*. 09.02.2018 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/YAk-prosuvati-czinnosti-AD-u-vishah.pdf>
16. Німецький міністр подала у відставку після втрати наукового ступеня Українська правда. 9 лютого 2013. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/02/9/6983197/>
17. Онищенко Оксана. Чому студенти списують. *Дзеркало тижня*. Випуск № 24, 22–25 червня 2019 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/chomu-studenti-spisuyut-315210.html>
18. Охорона авторського права в Україні. *ОсвітаUA*. 2010. Субота, 30 січня. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11257/>
19. Рекомендації для закладів вищої освіти щодо розробки та впровадження університетської системи забезпечення академічної доброчесності (29.10.2019 року). Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://naqa.gov.ua/%d0%b0%d0%ba%d0%b0%d0%b4%d0%b5%d0%bc%d1%96%d1%87%d0%bd%d0%b0-%d0%b4%d0%be%d0%b1%d1%80%d0%be%d1%87%d0%b5%d1%81%d0%bd%d1%96%d1%81%d1%82%d1%8c/>
20. Сазик Володимир. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? *Освітня політика. Портал громадських експертів*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
21. Семенов О., Фаст О. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2015. 221 с.
22. Семенов О.М., Семеніхіна О.В., Безуглий Д.С. Формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників в умовах цифрового творчого середовища як наукова проблема. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Том 62, № 6. С. 240–252. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/1917/1286>
23. Слободянюк О. М. Стан дослідження проблеми забезпечення академічної доброчесності у вищій освіті України. Науковий часопис

- НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2019. Випуск 70. С. 236–240.
24. Сорока Михайло. Чудо-промені видатного українця. Іван Пулюй. *Укрінформ*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2867756-cudopromeni-vidatnogo-ukrainca-ivan-puluj.html> 02.02.2020
25. Стадний Єгор. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0ByYt3wkv0LOAd282OEtWaTJwX1U/view>
26. Стеченко О. В. Проблема академічної чесності в навчальному процесі та науці: досвід *Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*. *Медична освіта*. 2016. № 3. С. 93-98
27. Студенти КНЕУ зафіксували, як їм продають шпаргалки біля гуртожитка. ВІДЕО. Українська правда. 10 січня 2017. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2017/01/10/222064/>
28. Федорченко Юрій. Академічна недоброчесність у вищій школі як системна проблема. *Освітня політика. Портал громадських експертів*. [Електронний ресурс] Опубліковано 23.12.2017. Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/1105-akademichna-nedobrochesnist-u-vishchij-shkoli-yak-sistemna-problema>
29. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Пер з англ. 2019. 37 с. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
30. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с.
31. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма: Методичні рекомендації та програма курсу. К., 2016. 61 с.
32. Юдін А. Пошукові системи світу, статистика 2018. Marketer. 06.06.2018. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://marketer.ua/ua/search-engine-stat-2018/>
33. Як третьокурсники склали міжнародний іспит з основ медицини (IFOM): відгуки студентів. Міністерство охорони здоров'я. Новини. 23 липня 2019 р. [Електронний ресурс] Режим доступу:

<https://moz.gov.ua/article/news/jak-tretokursniki-skladali-mizhnarodnij-ispit-z-osnov-medicini-ifom-vidguki-studentiv>

34. Ярошенко Тетяна. Академічна нечесність та політична культура: порівняльний досвід (Україна – США). *Освітній портал*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/student/studying/articles/2.html>
35. Abdulhafeez M., Asadullah Sh., Quadri N.N., Mohamed R.N.Q. Factors Affecting Academic Integrity in E-Learning of Saudi Arabian Universities. An Investigation Using Delphi and AHP. *IEEE Access*. 2020. Vol. 8, Pp. 16259–16268.
36. Academic integrity. University of North Carolina at Chapel Hill. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://writingcenter.unc.edu/esl/resources/academic-integrity/#:~:text=Academic%20integrity%20is%20the%20commitment,the%20contributions%20of%20other%20people>.
37. Arnold R., Bigby L., Jinks M., Martin B. Is there a relationship between honor codes and academic dishonesty? *Journal of College and Character*. 2007. № 8(2). Pp. 1–20.
38. Barnett D.C., Dalton, J. C. Why college students cheat. *Journal of College Student Personnel*. 1981. № 22(6). Pp. 545–551.
39. Bisping T., Patron H., Roskelley K. Modeling academic dishonesty: the role of student perceptions and misconduct type. *Journal of Economic Education*. 2008. № 39(1). Pp. 4–20.
40. Bloom, B. S. (Ed.). Taxonomy of educational objectives, handbook I: Cognitive domain. New York: David McKay. 1956.
41. Bowers W. J. Student Dishonesty and Its Control in College. New York: Bureau of Applied Social Research, Columbia University. 1964. 291 p.
42. Cole B.C., Smith D.L. Perceptions of Business Ethics: Students Vs. Business People. *Journal of Business Ethics*. 1996. № 15 (8). Pp. 889–896.
43. Collberg C., Kobourov S. Self-plagiarism in computer science. *Communications of the ACM*. 2005. № 48(4). Pp. 88–94.
44. Conformity. APA Dictionary of Psychology. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://dictionary.apa.org/conformity>
45. Controversy over false teacher diplomas revived. *Etico*. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://etico.iiep.unesco.org/en/controversy-over-false-teacher-diplomas-revived>

46. Damajanti Kusuma Dewi, Nimatus Solichah, Rizky Oktaviani Cahyaningsih, Ayu Bulan Permata Putri. The Conformity Profile of Higher Education Students. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. 2019. Volume 387. Pp. 261–263.
47. Five more cases of exam cheating. *BBC News*. 14 April 2015. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-32003844>
48. Geison Gerald L. *The Private Science of Louis Pasteur*. Princeton University Press. 1995. 378 p.
49. George, S. L., Buyse, M. Data fraud in clinical trials. *Clinical Investigations*. 2015. № 5, 161–173.
50. Gilbert Natasha. Science journals crack down on image manipulation. *Nature*. 9 October 2009. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.nature.com/news/2009/091009/full/news.2009.991.html>
51. Halupa C., Bolliger D. Faculty perceptions of student self plagiarism: An exploratory multi-university study. *Journal of Academic Ethics*. 2013. № 11(4). Pp. 297–310.
52. India arrests hundreds over Bihar school cheating. *BBC News*. 21 March 2015. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.bbc.com/news/world-asia-31998343>
53. Jones D.L.R. Academic dishonesty: Are more students cheating? *Business Communication Quarterly*. 2011. Vol. 74. no. 2. Pp. 141–150.
54. Judson H. F. *The Great Betrayal: Fraud in Science*. Orlando, Florida: Harcourt. 2004. 480 p.
55. Jurdi R., Hage H.S., Chow, H.P.H. What behaviours do students consider academically dishonest? Findings from a survey of Canadian undergraduate students. *Social Psychology of Education*. 2012. № 15. Pp. 1–23.
56. Keaveny Paul. Four things that can bias how teachers assess student work. *The Conversation*. Academic rigour, journalistic flair. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://theconversation.com/four-things-that-can-bias-how-teachers-assess-student-work-142135>
57. Lang James M. *Cheating Lessons*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts; London, England, 2013. 272 p.
58. Lin, WY.C. Self-plagiarism in academic journal articles: from the perspectives of international editors-in-chief in editorial and COPE case. *Scientometrics*. 2020. 123. Pp. 299–319.

- 59.Lock S. Research misconduct: a brief history and a comparison. *Journal of Internal Medicine*. 1994. № 235. Pp. 123–127.
- 60.Mastin, D.F., Peszka, J., Lilly D.R. Online academic integrity. *Teaching of Psychology*. 2009. № 36(3). Pp. 174–178.
- 61.McCabe D., Pavela G. Some good news about academic integrity. *Change: The Magazine of Higher Learning*. 2000. № 32(5). Pp. 32–38.
- 62.McCabe D.L., Trevino L.K. Individual and contextual influences on academic dishonesty: A multicampus investigation. *Research in higher education*. 1997. № 38(3). Pp. 379–396.
- 63.McGee Patricia. Supporting Academic Honesty in Online Courses. *Journal of Educators Online*. 2013. Vol. 10. No 1. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1004890.pdf>
- 64.Mills Wren Allen. Academic Dishonesty in Online Education. A Dissertation Submitted ... for the Degree of Doctor of Philosophy. Western Kentucky University. 2010. 195 p.
- 65.Miyazaki Ichisada. China's examination hell: the civil service examinations of imperial China. Translated by Conrad Schirokauer. New York and Tokyo: Weatherhill, 1976. 145 pp.
- 66.Morales T. School Cheating as Social Corrosion. *Christian Science Monitor*. 2000. № 92 (199). Pp. 37–49.
- 67.Parnther C. Academic misconduct in higher education: A comprehensive review. *Journal of Higher Education Policy And Leadership Studies*. 2020. № 1(1). Pp. 25–45.
- 68.Peterson Jennifer. An Analysis of Academic Dishonesty in Online Classes. *Mid-Western Educational Researcher*. 2019. Volume 31, Issue 1. P. 24–36.
- 69.Piltown: A Scientific Forgery. By Frank Spencer. Natural History Museum Publications. Oxford; New York: Oxford University Press, 1990. 282 p.
- 70.Reich Eugenie Samuel. Self-plagiarism case prompts calls for agencies to tighten rules. *Nature*. 2010. № 468, 745. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.nature.com/news/2010/101208/full/468745a.html>
- 71.Rossner Mike, Yamada Kenneth M. What's in a picture? The temptation of image manipulation. *Journal of Cell Biology*. 2004. 166(1). Pp. 11–15. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2172141/>
- 72.Schemo Diana Jean. University of Virginia Hit by Scandal Over Cheating. *The New York Times*. May 10, 2001. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://www.csie.ntu.edu.tw/~lyuu/virginia.html>

73. Statistics. International Center for Academic Integrity. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.academicintegrity.org/statistics/>
74. Sutherland-Smith Wendy. Plagiarism, the Internet, and student learning: improving academic integrity. New York. Routledge. 2008. 224 p.
75. Tauginienė L, Gaižauskaitė, I, Glendinning, I, Kravjar, J, Ojsteršek, M, Ribeiro, L, Odiņesa, T, Marino, F, Cosentino, M, Sivasubramaniam, S. Glossary for Academic Integrity. ENAI Report 3G. [Електронний ресурс] Режим доступу: https://www.academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2018/02/GLOSSARY_final.pdf
76. The Effects of Academic Dishonesty. *K12 Academics*. <https://www.k12academics.com/Academic%20Dishonesty/effects-academic-dishonesty>
77. Wasley Paula. 46 Students Are Disciplined for Cheating at Indiana University's Dental School. *The Chronicle of Higher Education*. May 9, 2007. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.chronicle.com/article/46-students-are-disciplined-for-cheating-at-indiana-universitys-dental-school/#:~:text=Indiana%20University's%20School%20of%20Dentistry,we,e%20expelled%2C%20said%20Lawrence%20I.>
78. Whitley Bernard E., Keith-Spiegel Patricia. Academic dishonesty : an educator's guide. L. Erlbaum, 2002. 169 p.
79. Zombie papers: Why do papers by the most prolific fraudster in history keep getting cited? Retraction Watch. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://retractionwatch.com/category/yoshitaka-fujii/>

Інформаційні ресурси

1. Бахрушин В. Терміни та визначення у правовому регулюванні освіти. Освітня політика. *Портал громадських експертів*. Опубліковано 11.02.2016 р. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/609-termini-ta-viznachennya-u-pravovomu-regulyuvanni-osviti>
2. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://infopedia.su/18x1e73.html>
3. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (із змінами і доповненнями). [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

4. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
5. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
6. Лист Міністерства освіти України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
7. Лист МОН 26.10.17 № 1/9-565 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/
8. Лист МОН України 15.08.2018 № 1/11-8681 Рекомендації «Щодо запобігання академічному плагиату та його виявлення в наукових роботах». Автори О. Панич, О. Малишев, Ю. Каганов. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instrukt-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
9. Лист МОН України 20.05.2020 № 1/9-263 Керівникам закладів вищої освіти «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>
10. Лист МОН України 23.10.2018 № 1/9-650 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти». [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-650729-18#Text>
11. Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників у Запорізькому державному медичному університеті. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://aspdoc.zsmu.edu.ua/upload/files/doslid/akademdobro/polozh_akadem_dobroch_ZSMU.pdf

Навчальне видання

Т. В. Гребенюк

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

**Навчальний посібник для студентів 1-го курсу
всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів**

Редактор І.Г. Шишко, Чуб Т.І.
Технічний редактор М.І. Синюгін

Підписано до друку 23.03.2021 р.
Папір офсетний. Друк - ризограф.
Умов. друк. арк. 4,5
Наклад 50 прим. Зам. № 9130.
Оригінал-макет виконаний в ЦВЗ ЗДМУ
69035, г. Запоріжжя, пр-т Маяковського 26,
тел. (061) 239-33-01

Видавництво ЗДМУ
69035, Запоріжжя, пр. Маяковського, 26